

VIII 435. 342

AKTSIOON

I

ANTSON
KAAVER
KUBJAS
M'ALK

AKTSIOON

I

„AKTSIOON”i“ KIRJASTUS TARTUS 1926.

ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Kirjandusmuuseumi
ARHIIVRAAMATUKOGU

109305

K. Mattiesen'i trükk, Tartus.

SISU.

	Lhk.
Valter Kaaver: Viis luuletust	5
Aleksander Antson: Seitse epigrammi	10
Eduard Kubjas: Kaks luuletust	13
August Mälk: Surnu surm	15
Aleksander Antson: Kolm pilti draamist: „Vennad“	33

VIIS LUULETUST

1. Tsüklist : „Vabrikud“.

Õelge, et nälga ei ole, kui pole midagi süüa,
Käed loiult langevad alla, silmad on valusad — hellad.
Hulgad tormide hoon,

Rasked

On sammud ja näod —
Kas teie ei kuule, kas teie ei tunne?!
Eiln parlament lubas abi,
Kuid täna suurendas maksu
Ja tundes, et rahuneb nurin
Oli pidu ja pimestav trall,
Las kärvab rahvas hall!
Üle proletaarsete laste ja naiste käib nälja ahastav kurin.
Õelge veel, et häda on tundmata meile
Kui paljud surevad veren,
Kui meie soovid ja tahte
Relv purustab, peksab ja lõhub,
Pank, vabrik ja isand rõhub.

Kahte.

On jagunend maa,
Kaheks me südamed seen.
Verine taevas ja maa
Naeratab meie een,
Lähme seltsimees relvastund sõtta,
Tuhanded surnud meist näljan ja töön

Lähme — elu võib ainult meilt võtta,
Jatkame elu ehk, sureme öön.

Me viha

Tõuseb ja käärib —
Alarmi kisavad rinnad.

Tund

Tulnud uus —
Oo maad, oo suitsu mattuvad linnad!
Me triumfeerime nüüd.

2. Kasarm.

Tardund kasarmu silmad
Pilguvad öhe.
Tunnimehed kui kütid, püssilaad ülal,
Liiguvad siit sinna.
„Ah kui kenad on ilmad,
Tahaks minna . . .“
Kasarm vaikib kui surm.
„Näed sa tunnimees kuis,
Libu sind meelitab rohtu?“
„Pole õhtu,
Surma ta kõdunend luin.“
Päeval on kära ja sõim, veltveebli mahlakad sõnad
Toimkonnad, õppused, jooks,
Rakmete pigistav raskus,
Kuid nagu lummutus, askus
Kuskil orkester lööb: It was a dream.
Mine ja tea mis mõte kogu elul?!
Õhtul teisiti on:
Raadiotelegrafistid ja helgiheiturid läikivate märkidega
Saalivad kojan,
Kuid unen ilmuvad hoorad, alasti mahalast särkidega.
Hei sõber lõbusta, löö surnuks mõttetu elu,
Kelle tarvis kainus — elavaiks oleme loodud,
Vanad naudingud tuhmund, peekrid kõik tühjaks joodud,

„Madsen“ kord lõpetab sinu vördja mannetu elu !
Sõduriks oleme loodud ka „punkrin,“ „Pasatski pargin“
Hei sa, pördik sääil, miks tukud, jalad hargis ?
Õõ on elada meil ja naine ei ole kallis,
Lõbusta, käega löõ ! meeletun trallin.

Kuid õõ

Vaigistab kära.
Üksinda jalutab vaid
Tunnimees kojas ja kõhib,
Kuulda kaugelt kui auto ruttab
Mööda ja rõhib.

3. Fantastiline laev.

Kui tõrvikut näen teda öösel merel
Siit sinna sõitvat, tuulen paisuv puri,
Kuuvalgel paistab tema mustjas turi
Ning vaatab sfinks tumm laevaninal, kerel.
Ja säälpool randa, kuhu päike suri
On üksik saar kesk merd, kun armund verel
Hää rütmin tõusta päikese paistel herel,
Kun Neitsi valitseb nii iluskuri.
Kas kutsub laev mind enesega kaasa
Küteerasse, kun armastus ja naine
Käib järgi südamele ihalduste rean ?
Nii mõtlen. Tuul käib merelt üle aasa,
Taas kalda veereb vahutaden laine,
Küteera — kun ? Vaid vari varje sean.

4. Sügis.

Pomoona küpseks teind on viljad juba aian,
Ning sügis tuleb pea, toob enesega sajud ;
Jõekaldal kurtma jäävad üksikuina pajud
Kui raugad need, kes põlat ilman laian.

Ja tuuled huluvad kui vihased gorgoonid,
On hingen tusk ja südamesse närib
Suur kadumise aim, ning sügis suve pärib —
Kui põrgu lõpmatus nii mustad taeva toonid.
Nii sügis tuleb pea ja kõrva sosisteleb:
„Sul eile oli rõõm, kuid pärandasid põrgu,
Fantoom on inimen, surm välja heidab võrgu —
Julm saatus on ja mõtteid purusteleb.“
Ja sügis tuleb pea, toob enesega sajud.
On hingen tusk ja südamesse närib
Suur kadumise rõõm, ning sügis suve pärib.
Jõekaldal üksikuina kurtma jäävad pajud . . .

5. Kiri.

Käin, olen, elan vaga anakoreet,
Ning veedan päivi ilman õnnetuman.
On elu kaugelle must veerend, üksi vaatan
Kuis elab linn, maa täis on inimkära;
Ma möödun kõigest, eitan, aga Saatan
Veab kaugelle mind askeldusist ära.
Ning mõtlen uvvest: mis on elu, tõesed!
On elu ilman, kuid mult tema võet.

Tuul rabistab ning hulub ümber maja,
Koer vingub väljan, lambi kõigub helk.
Ning kaugelt kuskilt kostab hoige, kaja.
On tume ülal taeva tähit telk. —
Ei tea ma milleks häälitseb öölind
Soon ääretuman, mustan, sinetavan —
Kas kutsub Paani vile mind,
Ehk elab Jumal udun vinetavan?
Kuid kas on Jumal pimedan ning tuulen,
Mo vilistab ning mida mina kuulen?
Ei, kõik on ettekujutus ning luul,
On ülal taevas, maa pääl hulub tuul.

Nüüd, millal kevad tuleb, õhud leevenduvad
Vett kraaven vulab, linde kostab hõik,
Taas üksi mina; vered ihun keevenduvad,
Kuid kevaden on valus ella, võik.
On ihu kerge, süda aga raske,
Kui kuulen pajupilli, libliklendu näen,
Ehk vaatlen kurvan üksindusen kaske
Mis lehti lööb — on jälle kevad käen!
On jälle mingid ootamised kurvad —
Taas olen kaitseta, taas mahalangend turvad.

Nüüd otsin rahu Bachusen — nii joobuda ma tahan
Ning naerda, kuigi hingest miski peab,
Kuid joobuda ma tahan, Jumal elab pahan.
Ning metsikun, kes saatust järgi veab.
Las neelab hullumeelne lõke enda alla
Siis laulame, siis mõtted lasen valla!

Ah, sõber, kuidas ruttu aeg kaob!
Pea astun mina halba meheikka.
Kas päike üle minu tõuseb, alla vaob,
Kaob purpurliselt õhe pikka?
Kas langetan ma relvad, võitlemisest väsin —
Aeg otsustab. Uus tuli põleb säsin!

Uus võitlusiha mühiseb mu seen:
Türannialle sõda! Seisan ilma een!
Vend, inimene Sulle annan käed.
Ma vannun: Saagu see türannialle turmaks,
Kes muutund tööliselle surmaks,
Kes vabaduse kaela ässitanud väed.

Valter Kaaver.

SEITSE EPIGRAMMI.

1. Poesia.

Ajal, mil tuhanded inimesed nälga surevad
ajal, mil täägid miljonite ihhu purevad
ajal, mil linnad ja külad leegivad tulen :
„Eo, Eo ! Thürreo, Thürreo !“

2. Jummal.

Vaat kahejalaga, tänavale tatsub
o, ülimaisen kõnnakun
rasvamagu vatsub !
Vaat kahejalaga tänavale tatsub !

Põgene inimene hirmvärinal eest,
põgene aukartusen tummal !
See tuleja seal — on tänane,
homne ja ülehomne Jummal !

3. Papp.

Ma olen näinud mu sõbrad
papi mantli all märgitud
kuradit kahenäolist !
Kui pihtipäeval vedas see sarvik

oma voodi leerilast särgitut.
Ja kui ta hiljem kirikun
põrgu piinast ja patusest kiimast pragas —
siis ise ja terve kiriktäis rahvast — magas!
Ma olen näinud mu sõbrad
seda tõugu rahvast
kes ilma lunastab,
ja voorust õpetab —
ning vennalikult kõneleb popsiga,
sest see ju teda toidab
hanerasva ja sibulaklopsiga!

4. Militarism.

Kümme miljoni tääki
kaitseb Euroopan rahu
ja vendluse ja inimsuse ülejääki!
O - ja!
Kümme miljoni tääki
kaitseb Euroopan
rasvamagude ülejääki!

5. Jaan Kärner.

Kord proletariaadi usaldusmees aulik,
nüüd maaliidu kaerapõllu laulik.

6. Korporant.

On humansem elevant
kui elegantne eesti korporant.

7. Finaal.

Põrgu päralt! Need vasikate näod,
on nii tuttavad vabariigi päivil,
mil valitseb valskus, vale ja laim,
vägivald vaesema üle ja ülekohus
õigema vastu!

On aeg, mil astu,
võid ükskõik kuhu, ehk ükskõik millal
ikka sadamasillal, tänavanurkas
kaalumajas ehk töökoja urkas
astub üks kümnepuudane vaat sulle vastu.

Selle kuradi kumerat kõhtu,
näed hommiku ja õhtu —
kas kinos ehk kohvikus
kirikus ehk kõrtsitoas krohvitus;
ikka istub, ehk astub
see söödik sulle kusagil vastu!

Pole pääseda rasvase kuradi eest,
kes imeb oma enda
lihast venda.

„Inimsööjad kultuurimaal!“ nagu nimetas neid kord
üks vabameelne Inglise lord
ise samast tõust — hirmitav lõust!

Ainult teatrisse pelguda võid sa õhtul
selle kumera hirmutise eest,
sinna istub ja astub ta nii harva:
Ehk õigem, võid minna südalinna,
kun kirjandusõhtu,
sest seal pole veel kunagi nähtud
üht hirmust ja vastikut
rasvast kõhtu.

Aleksander Antson.

KAKS LUULETUST.

1. Laul telegraafipostidelle.

Minnen õhtu eel maanteed mööda
Nägin telegraafiposte ma säääl rean.
Traatiden hulus tuul ja siis kõnelin endamisi :
Nagu kõigega, nii oli lugu ka teiega,
Kui aeg teid enesega kaasa tõi:
Teid võeti vastu umbusalduse ja pilkega,
Te asusite vaikiden oma kohtadelle
Metsaden suurten ja tühjikuin,
Te seisite säääl ikka vaikiden ja tänu saamata,
Kui raskete aegade närvilikkus ja inimeste uneta ööd teist üle tor-
masid.

Ja kui aja rütm inimesed viib taas teistele teedelle,
Kui teid ükskord enam kellelegi tarvis pole,
Siis unustetakse teid haavavalt,
Jätten teid, nagu poleks teid olnudki ja astutakse teist mööda
Ilma teile mälestist püstitamata.

Tulevikun tundmata mees vaid märgib teid möödaminnen oma
paksu raamatusse,
Mida kord enam keegi ei loe.

Ainult mina, teie kaasaeglane,
Laulan teist laulu, oma nukrust sinna põimiden.
Ainult mina — teie sarnane oman vaikimisen.
Ainult mina — teie sarnane oman üksindusen,
Teie sarnane ühendusen kõigega,
Teie sarnane sünnin ja surman —
Laulan laulu teist, mida kord enam keegi ei loe.

2. Kes ma olen?

Teie küsite mult, mis mees ma olevat?
Mu programm ei ütle midagi jõuetuile,
Ega ole konti mööda kõhnadelle,
Kuid lühidalt kokkuvõet :
Ma valvan iga juhust pommi heita sellele, mis mäda,
Naerda seda, mis närune,
Selga pöördä sellele, mis kõlvatu !
Ma hõiskan oman südämen esimesele juhtuvalle lillele
Ja annan oma hääkskiitmise tähtede käigule.
Ma olen uhke ja isemeelik
Ja võitlen rõhutute eest kogu oma hinge tulega.
Kui vaja, leiate mu kõige een alati säääl,
Kus keegi teine enam ei julge.

E. Kubjas.

SURNU SURM.

Suvihommikune päike pistis oma pää üle mustaharjalise, kastemärja katuse ja asus noppima õuerohult varahommikusi kastetilku. Kiiresti kadus säravaid pisarhelmeid õue lühikeserohuliselt, päikesepaisteliselt murult, ainult asutuse pähhoone kaugeleulatavasse varju jäi veel üksikuid.

Majadest ja kõrgest plankaiast piirat nelinurkne õu oli vaikne. Ainsa häälena kuuldus vahtraoksil laulvate kuldnokkade vilistamine ja teiselpool planki, varjatuna mändade rohelusse, vidistasid kuusekäblikud — temperamentselt ja hooga. Nende laul lõppes järsult kui lõigatult ja algas samas kui ärkvele ehmudes jälle.

Nüüd ilmusid õuemurule kanad. Aegamisi astudes ja rohuliblesid noppides tulid nad talli poolt ja levinesid õuele, pinuesiselle, asutuse ukseette ja mujale. Kukk läks, kõrgesti jalgu tõstes kui kartes kollaste sääрте kasteses rohus märjakssaamist, velskeri maja kõõgiukse ette ja seisatas ootes, kord üht kord teist silma ukse poole kallutades.

Samas avanes ka uks ja valgepõlledeline tüdruk väljus, visates kukele leivapurusid. Kukk asus sööma ja kanu kutsuma: tuk-tuk-tuk! ja tuk-tuk-tuk! . Tüdruk aga seisatas päiksepaistes trepil, ringutas käsi, haigutas, seades valged käsivarred kuklataha ja vaates silmipilutades sinitaevas naeratava päikese poole. Siis läks põiki üle muru asutuse pähhoone Tõbiste Maja poole.

Ta peatus Tõbiste Maja vesihalli esikülje parempoolse nukaakna juures ja koputas esmalt tasakesi — klaasile, siis rusikaga aknaraamile.

„Tiina! Tiinah! Kas saate kord elavaks? Hakkate oimitsema? Vist kaheksa aeg juba...“

Seisatas veel viivu ja rahuldetuna seestpoolt kuulduvast kombinast ja vastukõnelusist, pöördus jälle velskri maja poole. Velskri

maja trepil seisatas tüdruk veel korra, hõõrus kuni õlanukkeni omi päikseis luminduaid käsivarssi ja korraldas särgi katkend õlapaela. Siis naeratas korraga kui millegi ülinaljaka meeldetulles, heitis vallatult pääga, et valkjad juuksed õlgel lainetasid ja lipsas siis kiiresti ukseavausse.

Nüüd hakkas ka asutuse päähoone elustuma.

Akendelle ilmusid kahvatand lubinäod; kottivajund silmalaod ja pünetavad põsed; muhulised, violettkülhmega kärnlappes otsaesised; mädamuhkes sõrmed ja narmendavnahalised, kestaajavad käsivarred. Mõned kogud, leprosooriumi hallides, takustes narudes, ilmusid uksele, trepiastmeile.

Vanaldane naisterahvas, koonust kuni varbuni ulatavas sini-valgetriibulises põlles läbines ukselseisjate vahelt ja kutsus kojasseisjaid välja:

„No, tulge'nd!“

Aegamisi valgus päikesepaistelisele murule kuus-seitse naist ja mõned mehed. Need olid veel inimesenäolised, lubinahalised, mõne sinika mädamuhuga olevused. Mehed sügasid valgete sõrmedega tuima, kestenevat nahka, haigutasid, seurasid pilveliikumist, tuulekiirust, männilatve, kui oleks nad kalurid ja kui oleks äärmiselt tähtis päevase ilmaseisukorra üle kindlalle otsuselle jõuda.

Tõepoolest oli aga nii, et nad ei näinudki ei puude latvu ega liikuvat pilve. Vaatasid, silm püsis pilvel ja läks säält päikselle, kuid vaataja ei märkand ega mäletand mis silm nägi. Lihtsalt vaadeti.

Juba mitmeid aastaid on nad samu puid, samat õuet, samat üle velskeri maja katuse kiirgavat päikest vaatnud. Mitmeid aastaid on neil sama teenijaskond, sama ökonom, sama velsker ja sama prillistet arst, kes sõidab kord nädalas ja vaatab neid koridorist läbi ukseavause. Neid ei huvita enam ükski, nagu nad endastki huvitet ei ole. Neid ei huvita isegi ökonomi ja velskeri kanad, ehk nende sekka küll igaaastaga uusi sugineb, mis oma sulgega ja kommetega teistest erinevad. Veidi huvi tunti kevadiste kanapoegade vastu. Neid oli palju ja kui oleks veeretet üle õuemuru väikeseid, kollaseid kummipalle, jooksid nad parves oma luksuva ema järel. Vaatad neid, kuid kaua sa ikka vaatad. Päevad on pikad ja päivi on palju.

Aga kuhugille peab vaatama. Nii siis tuldi uksest, tõsteti silmad aeglaselt kui Siilimäe Reinu saapaid otsides, ülespoole ja lasti jalutada taevakaaril, ilma et midagi oleks vaadetud, nähtud ehk näha tahetud.

Vana teenija ei saand neid kuidagi edasiliikuma. Kutsub ühte, see läheb, teine aga studeerib männilavade kallal. Kutsub teist, see hakkab venides minema — nüüd seisab aga juba esimene. Nii minnes ja seistes valgusid tõbised laiali ja kogunesid siis jälle velskeri maja otsa väikese puukuuri juurde.

Teenija avas kuuri ukse ja üks tõbiseist, tugevakehaline, paistessääriline ja jätkuliste, katkiste sõrmedega naine hakkas säält rehasid välja loopima. Rehad langesid — üks varrele, teine kargule, kolmas pulkadele. Nad said kaua enne, hambaread päikese poole, õuemurul lamada, kuni aeglased käed nad õlgele heitsid.

Sõnatult ja puiselt mindi edasi väikese värava poole. Vanalane teenija avas selle, laskis rehakandjad läbi ja pöördus siis väravat sulguma. Endine kuurist rehade väljaloopija jäi õuepoole väravat kui nõupidades seisma, kuna teenija juba poolitisulet värava prao vahel seisis.

„No, Mints, kas sa ei tule või?“

„Ma — nõnda haigene et —“

„Noh, poleks ka palju tööd. Ju see lõbuks oleks praegu heinamaale pääseda?“

„Mis ta haigusega lõbuks. Ja kui sääi suurt tööd pole...“

„Einoh, minupoolest...!“

Värav suluti ja üle plankaia kuuldus eemalduvate sammude kabin. Miina seisatas hetki veel sulut värava ees, lükkas siis põsel tolgendava sassis juuksetolgu kõrvataha ja suundus tagasi Tõbiste Majale, mille esisel mõned puntrad lamasid. Need olid asutusse jäänd haiged, kelle tervisega asi juba niikaugel oli, et kuidagi neile rehavart kätte anda ei sõandet. Mädaplekilisis, takuseis riideis ja uuristet, kõdunend ihuga lebasid nad päikeses, selles ainukeses varas, mida nad veel omasid ja tundsid.

Mints istus majaanisel pingile, sirutus vasema jala ette, kumardus selle üle ja asus sääreteral olevate lillatavate muhkude noppimisele.

Valgepõllesine möödus istujast, seisatas, pööris näo kõrvale, siis jälle istuja poole ja sähvatas järsult:

„Sina! Sa i pea mitte, mitte sedaviisi!“

Istuja tõstis kord pää, langetas selle valgepõllesise äraminnes aga endisesse olekusse ning raputas siis sääreteral ja varbail leemendavaile muhkele liiva. Siis tõstis jälle pää, vaatles õuemurul lebajaid, sagis sügelevat pääd ja laskus laisalt pingi seljatoele.

Ennist mööduja tüdruk läks varvastel tantsides ja puusi õõtsutades velskeri maja poole tagasi. Ökonom tuli talli poolt, pörsakints peos. Mitmed õuellebajad pugesis tuppä. Nii oli koraks liikumist ja siis jäi õue tühjaks, ning elutuks.

Kui putukad koorevahele, pugesis haiged musta ukseavausse, kui mahaarvata kümmekond loololijaid ja õues pingilistuja, olid need nelikümmend tõbila elanikku oma kambrites, koigastes ja ootasid õhtut, et tuleks õö, uus päev ja uus õhtu.

Sama vaikne oli väliselt ka administratsiooni maja. Velskeri köögi korstnast tõusis suits, ökonomi toast voolas seda koguni õhuaknast välja, aga õuepool ei olnud ainustki elulist.

Tundus, kui oleks selle tõbilagi rahvas ilusat päiksepaistelist ilma kasutades välja tööle läind ja maja tühjalt tühjale õuele jät-nud. Tundus, kui tuleks siia alles õhtul elu, kui töölised kodusse tulevad — laulu ja naljahüüetega. Tundus, kui ei olekski neid kümneid, kes praegu nende vaikivate, päiksesäras ilutsevate klaa-side taga olid.

Tööpoolet oli siingi hommikuti ja õhtuti elavam liikumine. Eriti rahvarohke oli õue soojade päevade päikseloojenemise eel-seil tundel. Siis tulid suure maja sisemusest välja küll kahvatud lubinäod, küll violett-muhkes mädapaiselised, küll sõrmitud ja var-butud. Päevade kestel olid nad aga oma kõvades voodites, istu-sid, istusid kui raidkujud ühes ja samas liikumatus poosis.

Millest sa räägidki üksteisega? Nende riik on väikene ja siin teadvad nad juba üksteise loo sünnist kuni siiatulekuni, see on kuni surmani, sest nüüd ei muutu miski enam.

Vast siis, kui toodi mõni uus ja see oli kantseleis oma asjuga joonen, valdas kõiki väikene uudishimu säde, häämeel, et jälle väljaspoolseist värskust saab. Tulija piirati kaaskodanikkude poolt sisse ja külvati küsimusiga üle. Eestkätt küsiti, kust vallast

tulija ja siis võttis endine sama valla kodanik, kui asutuses oli selline, küsimisõiguse endale.

Tulija aga ei vastand küsimusile. Teda ehmatasid tursund, vormitud, kühmlised ja õudsed palged, mädanevad sõrmed. Selle vaatepildiga veidi harjudes puhkes ta nutma, hüsteeriliselt, lakka-matult ja kuna pisaroad tolmuks palgel rajakesi pesid, kõneles ta, et teda kadeduse ja kiusu pärast siia tood.

Vanemad tõbilatarid kuulasid, vangutid päid. Nii olid nemadki mõtlend. Nii võis see ka ju õige olla, aga nüüd pole ikka enam pääsmist. Ole terve või haige, kui oled juba kord siin, kuid saad siis olla või jääda veel terveks? Nüüd tuleb juba lepra, võtab sind nagu karjapoiss porgandi ja hakkab sööma. Sööb su nahka, liikmeid, kogu keha. Tema käest ei saa enam kusagile. Tõsi, mõni, kelle nahal ei olnud veel muhke, palus end teistest eraldada. Lootis — ta ei ole haige, vähemalt mitte nii kui teised. Aga — varsi nähti juba pidali hambajälgi ta liikmeil ja aju tühjus lootusist.

Uued huvitasid neid ka ainult viivuks. Kui aga leidis uuele mõni kaasvaldlane, siis nutsid need kahekesi, kuna teised vooditesse kobisid, kuulatasid, silmad tühjusse tardununa ja elutuna. Kokkusaanud kõnelesid madalaist majust, Preedikutest, Rüssa Anne-dest, Mihklitest ja teistest. Teised kuulatasid ja olid eemal, nagu neile see ilmgi eemalolev oli.

Kaasvaldlased olid aga sellele kõnele lähedad. Uus kartis tõbilaelanikku, hoidus ta paitusist ja trööstivaist silitusist, aga süda ajas üle ja huuled jutustasid.

Enamasti toodi uued aga öösel ja hoiti esialgu üksilduses. Neid rohitseti. Siis vaadeti neid kui jäneseid lambakarjas, püüti kõnele saada ja kui lõpuks uus endiste juurde asus, ei olnud ta enam uus ja mõni ütles veel parastavalt:

„Hüh! Rohitseti? Sää! ta on!“

Ja jälle lebat, jälle tulid päevad, õhtud, ööd, päevad, õhtud, ööd, talved ja suved, ja pidal sõi ja sõi. Õhtuti tuldi välja, vaadati sinise taeva poole, majakatustelle, murule ja oma vormitulle, tõvetõukest aet ihule. Vahest vaadati ka päävärava poole, kust tee suurele maanteele läks. Sellest väravast ei astunud keegi välja. Siit läksid nad küll kõik, kuid mitte omal jalal, vaid

mustas männipuust kambrikeses — hobusevankriga ehk asutuse käruga. Siiski, vahest tuli jutuks: sel ja sel aastal läinud üks tüdruk välja. Pidal olnud küljes, kuid läinud välja. See ei võind aga muud olla, kui et töid inimese siia, hoidsid kinni, ootasid, kuid haigus ei hakanud külge. Siis hakkas muidugi häbi, rohit-sesid kah, nii moepärast ja saatsid siis välja. Nii olid rahva sil-mis veel tublid mehed ja suured targad päälegi.

Nii harutati. Aga oma südames mõtles mõnigi: „Võib olla!“ Üks palus Jumalat, palus imet ning ime sündis. Öhtul jäi ta palvele oma koiku ning hommikul oli eluvaim ta seest lahkund.

Miina ei mõtelnud suure värava pääle. Ja, — kui ta siia toodi, nuttis, kiskus pääst juukseid, palus Jumalat ja needis kade-daid inimesi ning rumalat tohtert, kes midagi ei teadnud ega tunnud. Nüüd on aga terveksaamise lootused haihtund ja kirstus väljaminek on kauge tuleviku asi. Praegu peab ta olema selles õues ja majas.

Mints suundus majale. Uksel kohtas ta takkpükse ja sini-ses madruspinsakus mehega. See oli oma haiguse edenemisega umbes sama kaugel kui Miinagi. Ta silmakulmud olid enam ripakili, suu enam pundund, sinikas ja sopiline; sõrmed, mõned liikmeist mahalangend, teised mingid mädapaistes pulgad. Aga ta käsivarred ja põsed ning otsaesine olid tervemad, loomulikumad.

Nad jäid vastastiku seisma. Mees laskis silmadel jälle taeva all jalutada, kuni viimaks tema ees seisva naiseni jõudis.

„No, pidite loole minema?“

Küsitav lõi käega.

„Täna ju jälle see suur heina päev. Mõned ju läksid ikka.“

„Ikka läks!“

Oli vaheaeg. Mees liikus trepist allapoole. Naine järgnes samm-sammult.

„Karl!“

„Noh?“

„Lähed sinna pingile või? Päike paistab just kui kaussi. Ajame juttu ja — eks see päev lähe niisama.“

Nad seisatasid jälle. Keskpäine päikene sädeles nende sassis, koristamatuil juukseil ja takuseil riideil. Valgus libises kui suudel-des üle mädahaavade, muhkude ja lipendava lubivalge ja vio-

lettlilla naha. Päikesevalgus ja suvine tuul suudlesid neid kunagi inimesed olnud, nagu nad suudlevad rohtu, puulehti, vett ja alabasternahalist habrast suplevat neitsit. O, kuis ehmuks küll too valgenahaline, kirgsametine supleja ja kuis ehmuks igaüks, kes praegu nii vaimustet valgusest, tuulest, soojustest! Kus olid päikese huuled, kui mitte siin tõbilas? Ning samad huuled surub ta õrna, noore neitsi naha vastu ja neitsi on õnnelik, sest ta ei näe ega tea. —

Nad on varjul edasielavate silmade eest. On siin — paremuseks endale ja teistele. Neid ei tohi näha ei lapsed, ei neitsid ega nooredmehed, sest neil on unistused. Neid ei tohi näha need, kes käima pääl, sest nad kannavad õnnepanti oma ihus ja neid nähes võib emaihus valmida samavormne laps. Nemad siin — nemad siin on aga tükk elu realiteeti ja — nii on nad kõrval ja varjul rahva silmade eest.

Nad on ka olnd noored. Nad on imend oma ema rinda, nad on ehitand liivmaju ja olnud oma vanemaile rõõmuks ja õnnepõhjuseks. Nad on jooksnud koduõues ja koplites, istund oma toa esisel, vaatnud kevadõhtuse eha poole ja mõtelnud, kuna eha refleksi silmis laius: „Kui ma ükskord suureks saan, siis — o! . . . “ Nad on kuulnud oma südame igatsuslaule, kuni tööstugevnend poiss tuli, nende käed kaenlasse paelus, huulile suudles ning teise käega kumerduvaid, pakitsevaid noori ja häbelikult-argeid rinde paitas. Siis häbenesid rindade noored kumerused valgust, kuid nüüd häbeneb valgus neid. Nüüd on nad ka veel nimekirjas, ja kusagil asutuse eelarves arvestetakse nende hulgaga. Nad on ka veel, ehk neid küll ei ole.

Nii need kaksiki. Nad seisid, mees, käed seljal ja naine mahavahtides ning suure varbaga õuemurul purusid kaapides. Siis istusid.

„Sul on midagi selle Kretega, Karl?“

„? “ —

„Sa läksid eile tema juure ja jutustasid . . . “

„Juhtus. Eks see ole ükskõik.“

„Egas alati nii segamini lasta. Ja ta on ju koguni kaugel. Võhi-võoras. Meie oleme üksteise ligidalt — iseasi. Millest sa temaga räägid?“

„Ehh!“

Mees tõusis pingilt ja astus selle ette murule. Ta heitis end seljale, ristitas sõrmed pääkohale ja pilutas silmad, päiksepaistet kartes. Naine algas uuesti.

„See Krete on ka üks! Pühkimiskorrast lipsab välja. Aga pane supiportsjoni võtma — näe siis! Vaheajal lõhmib teiste esitsi, vilgutab käsivarsi! On aga töösse vaja — „oeh, aeh! siis nii haige, et suremas kohe. — Ta on uhke, et nahk veel terve. Käib meeste poole akende all oma rinda ja käsivarsi hõõrumas. Aga mis sääal uhkustada! Eks meil ole kõigil üks tee! Oleme kõik ühed. Et siin nüüd veel oma tervete nisadega uhkustada... Aga kõik teavad ju! Ja nii kui meie, omad inimesed, kui meie jutustame. . .

„Ega ma's... Ega's ta! Tema sarnase elava vaimuga!“

„See vaim on ju kohe näha. Tema elu on ju teada!“

Vaikivad. Õues liiguvad jälle kanad. „Tot-tot, tot-tot“ lähevad nad päävärava poole. Toast kobib keegi õuemurule, keerab end päikesesse kerasse. Eemalt vaadatuna näib ta mingi kaltsude hunikuna, mille alt paistavad kellegi katkised, mahalangevad varbad.

„Sa tule vahest õhtuti minu poole. Meil sääal mõned naised — kõik mõistlikud inimesed.“

„Saad's Tiina eest!“

„Tiina poolest nüüd!“

„Ja velsker ka ja... Mõtlevad ei tea mis! Ja mis sa sääal ikka ära ei jutusta.“

„Velsker nüüd! Küsi teda ennast. Ma kikerdasi ühel õhtul pesu vanni sinna toa otsa — siis istusid Luusiga kõrvuti ja jõid punast viina. Võib olla oli ka mõni hää rohi — neil on ju kõike! No — velsker tõmbab Luusi särgipaela õlalt maha, tüdruk jälle üles; teine maha, tüdruk jälle üles, kuni see viimaks kahevahel kiskudes katkes. Noh, nüüd oli mõlemil suur õigus! — Ja mõlemad naervad ise! Luusi käänab pää selga, kidiseb, naerab. Teine jälle muudkui paljalt rinnalt kõdistamas. Nõnda kui noored koerad — õhtu läbi! Ma ette vaatsin, kuni Tiina mind ära sumas... Ütelgu! Ma õige siis küsi, kuidas see asi oli? —“

„Mis neil's! Hää elu, tööd pole!“

„Meil ju ka nüüd uudiseid ja juttu rohkem ikka!“

„Millest?“

„Sa ei tea's?“ Naine ligines mehele, kükitas ta kõrvale murule ja jätkas kõhiseva sosinaga:

„Meil käivad ju kodus! Juba paar ööd. Mõni ainult teab! Aga ma ütle sulle kohe, kui sa välja p'raagi!“

„Kuidas nad's? Pole kuulda, et lubatakse.“

„Kus sa lubaga! Aga suurte mändade all on auk. Kisu lauad lahti, käi ööga reis ära ja — Kuhu sa lubaga. Heinamaale ei usutagi õieti, seitsaadik kui see Tagamõisa naine ära jooksis ja kodust laste juurest tagasi toodi.“

„Ega need unu!“

„Sinul nüüd! Löö käega. P'tea lapsed sinust, mis sulgi asja? Kuulda Mari sõbrustavat selle Tuisu Konradiga. Mis' e'palu igal ööl su surma. Egas küll — pidal — ta niisama kui surnud. Egas talle abielu küll ka ei keelta...“

„Tema... Kondrat ei karda's hakkamist.“

„Kus ta hakkab! Saad haiguse rohust ehk tuulest, kurjast tuulest — kus ta hakkab! Mul omal oli nende käte pääl kaks last! Nende samade käte pääl... Leeni võttis veel rinda, kui järele tuldi... Näed, süda lööb kurvaks...“

Naine kükitas mehe kõrval ja isunes nutule. Siis tõusis ja läks tuppä. Tuleb jutt lastest, isakodust, ega siis sõnad enam edene.

Karl pööras end küljeli ja asetaskäsi käsivarrele.

Miina jutustusest tõusid ta mälestusse Mari, Konrad, laps, puupinu, koppel, maja, laudad, põllud ja kauge vaade merele. Siia tulles oli ta tihti mõtlend ilmaasjust, oma kodukohast, kuid siis tuhmusid mälestused, kahvatusid ettekujutused, kadusid teadmised ilmast ja ta asjust. Ta katsus mõtelda kuid pildid pudesid, haihtusid kusagille kaugele. Ta on olnud siin kitsa aia piirduses ja tal pole enam pilte, millega mõtelda ja ettekujutada.

Mälestused — need olid seot leinaga. Mitte üksi sellepärast, et tema oma lapsepõlve paiku ealeski enam ei näe, vaid sellepärast, et neid selliseina, kui tema mäletas, üldse enam ei olnudki. Aastad on möödunud, tema mäletab oma kodu, kuid see kodu on nüüd muutunud, hoopis teine ja sellist õuet, puupinu, kaski kui tema mäletab, pole praegu olemas.

Tema tütar Pouli, eks see ole nüüd suur tüdruk ja lapse-
näost väljakasvand. Ja tema poeg, kes tookord jäi veel ema-
ihhu ja kellest ta alles pärastpoole kuulis — missugune võiks see
küll olla? Ei, tema mälestuses on ka midagi, mis olnud ja mida
enam pole, nagu teda ennastki.

Ta vaatas kestenevale kohale ja nimetisõrmele, mille otsa-
liige mahalangend.

„Ei midagi; mitte-mitte midagi ei ole!“

Äritus ja kurbus, lein ja kannatus, meeleheide ja igatsused
— kõik need elava inimese elavamad omadused olid ammu ka-
dund. Kui teravana olid nad üldse eraldund selle põlise maa-
kündja aeglases ja tuimavõitu ajus? Ta ise mäletas veel, et siia
toomise järele tõusis midagi tugevat, veremaigulist kurku ja sil-
mad kipitasid. Siis möödusid päevad ja soov oli põgeneda ning
surra. Ning siis ühel päeval olid soovid kadund.

Endised elukogemused ununesid, väljaspoolsete asjade ja
ilma-elu kohta puudus teadmine. Nii oli pea võimatu millegist
mõtelda kindlalt, järelduslikult ja seotult. Ajus olid vaid sõnatud
pildid, instinktiivsed muljed ja mälestuste segane refleks. Ta mä-
letas asju kui hobune, kel kordki käidud tee üksikasjad pildina
kusagil hoidumas, kuid milledest mõtelda ei saa. Nende piltide
mälestusekraanile kerkides muutus aga süda kuidagi kurb-rahu-
tuks, kui vallarabelevaks.

Kobades, otsides oma olemise ja elamise tühjuses, kordas
mees jälle:

„Midagi! Mitte-mitte midagi ei ole enam!“

Ta oli ka oma hingele pime, mõtteile kurb. Igalpool oli vaid
eimidagi. Tõde oli ainult selles, et tõvekoi ajab ta nahaaluseid
ja määrib mädanemisrajuga liikmeid. Tõde on vaid selles veel,
et teda ei ole enam, et on vaid midagi, nimetut mida haigus kui
hambutu loom lõugitseb, ilastab ja imeb.

See lubjane sõõja ei ole oma mädanemise niitega südameni
jõudnud: see mäletab veel, saab rahutuks, segaseks, kurvaks!
Varsti uuristab ta aga omale südamegi punasesse lihha valged
rajad ja seegi kahvatab, tuimeneb, tursub ja lakkab tuksumast.
Kindlasti jõuab ta pea sinna.

Nii ei ole ju enam lootuseid! Mis lootuseid, millest ja mil-

leks? Sõrmed kukuvad otsast kui sügisesed, valmind pähkklad kõludest. Jalad jäävad varbutuks, pale pidali tõngermaaks ja ihu rabaseks, vormituks haisvaks lihaks. Milleks on veel lootuseid? —

Noored tulad. Neid arstitakse, antakse halli rohtu, mis nüüd viimati üles leitud. Karl ei uskund, et see aitab... Mis aitab rohi nende viiekümnele? Mis rohi see võib olla — pääle surma. Mis aitab rohi sarnase sööja vastu, kes tuleb terve, elurõõmsa inimese kallale, asub purustama, jälestama, sööma, kuni inimene otsas. Jooda teda rohuga — mis saab ta sest. Aga noortele anti halli rohtu. See pidi surmama ehk parandama. Paljud aga kartsid surma ja ei võtnud rohtu. Teised võtsid, kuid jäid sama-seiks. Aga üks tüdruk — noor, valgevereline — see läks välja.

Lahkumisluba saades kardeti, et tüdruk hullub. Ta keerles õuemurul, kiskus maast rohtu ja naeris koledalt. Ema, kes talle hobusega järele oli tulnud, kartis veidi ja ei julgend ta kõrvale istuda. Väravast valgudes puhkes tüdruk naerust nutma. Pärast kuuldi — ei olla hullund, vaid elada tervena ja rõõmsana.

Siis käisid kõik halli rohtu saamas. Mitmed jõid oma rohu, ootasid, läksid jälle saama, kuni enam ei antud. Siis palusid tohtert, et see annaks „õiget“ halli rohtu, et ta ei petaks neid viletsaid, Jumalanuhelduid, kuid rohtu ei antud. Keegi laskis omale kodust saata kooljapesu seepi ja tüki vasakukaenlaalust nahka. Rohitses end paar õhtut kuni ta kolmandal õhtul saunahju eest leiti, päädpidi tules. Võib olla, oleks rohitsemine avitand, kuid ei saadud näha.

Ning siis rahunes kõik jälle. Tuldi nutuga ja lahkuti tõbiste matuselaulu saatel. Nii läksid teised ja nii läheb Karlgi. —

Päike veeres. Ta oli jõudnud üle taeva, ühelt katuseharjalt teisele. Loolised tulid koju, supikausid tühjendeti, majaesine pühiti üle ja päev oli lõpnud. Tõbised jalutasid õues, istusid majaees. Velskeri maja otsas aiakeses istusid ökonom, velsker, Luise ja üks uus teenija. Naersid, naljatasid. Siis laskus kastelinik õuerohule, männaladvad muutusid mustaks ja kuusekäblikute laul selgeks, kaugelekoostvaks. Haiged kadusid igaüks omapoolele, velskrimaja aken suluti, klaasid mustenesid ning hämarus laskus õue nelinurka.

Tiina käis tubades, silmitses tõbiseid, läks naistepoolele.

Tema järele väljus Karl, hiilis läbi koridori, astus kõverdudes majavarjus ja suundus hämarusesse uppuvate mändade poole.

Juba kogu õhtupooliku oli Karli silmade ees seisnud kodune õue, õuepuud, kaevukook, puupink ja tuba. Samati tuli alati meelde Miina seletus, et suurte mändade all on auk, millest keegi ei tea. Võib ööga reisi ära käija ja asi ilus nagu ennegi. Kui ta nüüd läheks korra, käiks enne surma üle koduõue, vaataks mis nägu see on. Ta võiks minna nii, et jõuaks kohale kesköök ja keegi ei segaks teda. Ta võiks terve tunni istuda kaevurakkeil ja vaadata ümbrust ning hommikuse päikesega oleks ta jälle tagasi ning keegi ei teaks.

Lauad olid targu lahtikangutet. Auk asus just kahe männatüve vahel ja oli silme eest hoolikalt varjat. Karl tõmbas ühe laua, mis alt lahti oli ja ülemise lati küljes ripus, kõrvale ja poetas end välja. Augu sulges ta jälle hoolikalt ja seisis siis mändide all vabaduses, väljaspool Tõbiste Maja karjaaeda.

Vabaduse ja ettevõtte õnnestumise tundega segunes kartus. Tema, tõbine ja kardetu, läheb keelat maailma. Tema läheb sinna, kus ta juba ammu unustet ja kus ta mälestusest hirmutakse ning kus ta perekondagi veel praegu kardetakse tema tõve pärast. Tema läheb sinna, istub kaevule ja homme tulevad lapsed, nende suud ulatavad parajasti kohani, kus ta oma katkise käega kaevurakkeid puudutand? Mis on siis sellest kasu, kui kord veel kodu näha? — —

Õuest kuuldus nõrk kobin. Mändadealuse laua vastu krabisid kui kellegi küüned. Mees ehmus ja pistis jooksma, ikka edasi, suuretee poole; siis üle selle, teiselepoole metsa, kus ta jälle seisatas.

Süda peksis, põlved värisesid kui oleks ta kuriteol. Aga jalad olid kerged ja sammud kiired minnes ikka enam ja enam ja enam kodupoole. Vanker tukkuva heinalisega tuli vastu. Karl põgenes jälle metsa, tuli pääle vankri möödumist teele tagasi ja vaatas veel kaua möödujalle järele, kuni ainult vankri kobin veel kõrvu kostis.

Tunnid möödusid imekiiresti, kuid samakiiresti möödusid verstad ja lühenes maavahe Karli ja koduse rannaküla vahel. Suurvanker oli liikund põhjanaela ümber vaevalt märgatavalt ja Karl juba seisatas mäel, vaadates silmade valutamahakkamiseni eemal mustenevaid majade ja õuepuude kontuure.

Sääl — seisis see mahajäänu, see ainukallis, see mälestuspiltide otsatu filmi algupärand. Sääl see raskekatusega maja ja selle katuse all tema veresugulased — lihased lapsed. Sääl need vahtrad ja puupinud, seinapalgid ja õuerajad! Ja sääl — kaugel kui taevas üleval särab tähtevalguses hõbekahvatu ulgumere lint kui kauge kaldaidpiirav hõbelint, kus ta kunagi tõmbas noota ja seadis siiavörke.

Majaesiseist vahtraist veidi madalam oli kopli kaskede tasane must joon. Selle kõrval peab olema põld kas kesas või viljas. Mis viljas ja millises ? . . .

Karl ligines. Ta hingamine oli raske ja kurk kui kitsas. Ta rind värises nagu ta põlvedki ja üle silmade ujus niiskust. Laudast aga kostus üle vaikse, kastese õunapuuaia lehmakell, mis looma mäletsedes tiltsus ja tare aknast vilkus kerge, pisikene tulisilm.

See tulisilm, mille ees ta nii mitmed õhtud võrku kudund, tõi oma nõrkade, värisevate kiirtega kartuse ta hingesse, Toas oldi veel ärkvel — kuhu ta läheb? Sinna kodusesse tuppa, sinna tulevalgusesse kus naine ja lapsed, ei või ta minna. Oma inimesi peab ta kartma ja hiilima kui varas aiavarje mööda.

Karl läks ja viivitas. Ta kuulatas iga paari sammu astudes, kas õue vaikne. Juba jõudis ta õunapuu aia äärde, katsus kas aed veel tugev ja silitas peoga üle teibapaaride. See aed oli veel ta oma kätetöö. Siis ronis aiale ja laskus aiapoole aeda. Aialt laskudes raksatas katkiminev teivas ja koer hakkas ägedalt haukuma. Karli südames tõusis kuumus ja kurbus. Aknast vilgub tuli ja koer haugub — kuhu saab veel minna? Nii seisis, murt teibaots peos kuna koer haukudes ja allapoole tuult hoides lähenes.

Kuna mees hirmunult seisis, lendas koer korraga kui must kera ta jalgevahele ja hakkas kiunudes keerlema, kui püüaks oma saba. Karl tundis: see oli vana, endine koer, nende endine Marss, kelle ta toobi õunte eest Laratsilt saand.

Karl kõverdus koera üle kuna see end kiunudes seljali heitis ja ta mädanevaid käsi lakkus. Koer hüppas vahest ülespoole ja kiunus kui korduvalt öeldes:

„O, kui kaua ju, kui kaua ju! O, peremees, kui kaua!“

Ja samuti oli Karl. Talle tuli nutt külaliseks — üle kaua

aja. Talle tuli sõber vastu — samuti üle kaua aja. Karl kõverdus koera üle, laskus ta kõrvale põlvili, surus oma pidalis silmnäo koera kasteniiskeisse karvusse ja lisas sinna oma silmade pisarad.

„Sina üksi! Sina üksi veel!... Marss, Marsike!... Sina üksi! Lakud käsa... tõbisel!“

Marss ei unustand. Võib olla, oli ta nii mitmedki õhtud istund hoonetaga, külavaheteel. Võib olla oli ta istund, kui vanasti ja ootnud peremeest, kuid see ei tulnud ega tulnud. Võib olla, oli ta kükitand porisel teel, keset langevaid raheteri ja tuuleskeerlevaid sügislehti ning oli tõstnud nina tähitu, kurja taeva poole ning hulund pikalt, kaebades ja otsides oma sõpra! — Kui vanal ajal Karl oli tulnud vallamajast või linnast, istus ta ja haugatused ühinesid pikaks au-au-u-uu'ks. Vankri kobinat kuuldes lähenes ta tuulealla hoides ja hüppas vankri najale, tantsis hobuse nina ees. Kui mitmed aastad oli ta nüüd ootnud, see vana sõber.

Nüüd läksid nad õue — kahekesi.

Karl istus kaevurakkeile, koer kükitas ta jalge ees, vaatas endise peremehe ja jälleleit sõbra silmisse. Kui Karl end vähegi liigutas, liputas koer oma saba kui kiites kõike ja nõus kõigeks.

Karlil hakkas kurb. Ta peab jälle minema. Ta ei saa koerale ütelda et ta peab. Talle ei saa seletada et vaata, sinna, kuhu mina lähen ei tule sa mitte ja säält ei tule ka mina enam mitte. Talle ei saa selgeks teha, et mädakoi on elus inimese liikmeis ja sellepärast peab ta oma kuningriiki minema.

Karl teadis, et koer ei jää maha. Kui ta hakkab minema, jookseb koer sabaliputades ta kõrval, vahib silmisse ja ei malda lahkuda. Siis peab ta kärkima selle päale, kes ta pidalkärnaseid käsi lakkus. Ta peab võtma kivi ning viskama koera. Siis jääb ta teele istuma, tõstab nina taeva poole ja hulub jälle, pikalt ja kurvalt. Ta hiilib veel kaugeid aiaäärseid mööda järele ja kui teda veel visata, siis jääb ta istuma ja ootama. Siis jääb ta ootama, see vana koer, kaks sügavat, kurba silma suurte, ripnevate kõrvade ees niiskustloorist kaetult.

Ehk kui ta tuleks ühes — kuhu ta ikka viia. Vii ta tõbilasse, velsker laseb väljaajada ja ta peab kuulma koera hulumist

teiselt poolt planki. Kes viiks talle supikausi ehk kes silitaks selga! . . .

„Sina üksi! Marss! Marss!“ . . .

Karli hääl värises. Koer kui mõistes ta kurbust, asetas oma pika, kõhna koonu takusele püksipõlvele. Karl surus oma silmnäo veel kord koera karvusse, veel kord. Ta teadis, et ei jaksa Marssi kiviga visata, et ei jaksa teda lüüa. Mis siis teha.

— Samas selgines mõte. Kui ülane lõi ta tõbise aju tühjas külmuses õitsele. See oli uus ja ilus mõte ning oma ainukesuse pärast valdav ja suur. Selline mõte oleks võind juba ammu tulla. Milleks minna, milleks kiviga koera visata ja ise tõbilasse rutata? Ta läheb rehe taha, kus õlevirn! Ta teab, kus on vikatid ja ta läheb ennemini sinna ning siis rehe taha. Ta ei tõuse enam ning koer magab ta jalutsis.

Mõtte teostamiseks tõustes langes ta pilk väikesest aknast vilkuvale tulele. Ta seisatas, pilk akna poole.

„Ehk kui mitte seda, siis — et kodused — suur meri on ligidal! — Mis nad ometi teevad säääl? Nii hilja? —“

Ta mõtles, et see pole patt kui varastab veel jumalagajätte pilgu. Ta läheb, vaatab vargsi aknast ja — kaob.

Akna alumised klaasid olid higised. Ta nägi läbi nende ahtakeste radade, mis aknahigi alla raamile vaibudes sünnitand. Ta otsis lapsi kuid ei leidnud. Kitsad toaosad liikusid silmeees kuni jõudis lauani, kus „tattnina“ põles. Selle ääres istusid Mari ja Tuisu Konrad. Lapsed aga olid arvatavasti juba tagakambris, magasid, nägid und liblikaist, muinasjutulisist kuningapoegist ja ilusast tulevikust. Vanemad aga istusid, ninad koos ja sosistasid.

„Istu päalegi! Mis sul minust . . . Oled ju nii kui üksi siin ilmas. Võid lahutada ja kõik. Mind — pole . . .“

Ta surus oma näo õige klaasi ligidalle ja vaatelaik laienes. Mari oli veidi kahvatum, veidi pikergusepalgelisem kuid pea sama noor. Ta oli kasvatand lapsi ja näind muret. Ta oli neile rääkind ehk isastki . . .

Konrad istus otse Mari kõrval, alumine huul veidi ripnemas ja parem käsi Mari õlal. Nad sosistasid, naersid. Konrad langetas oma habemetüükais koonu Mari õlale, heitis parema käe naise

kaelatagutsi ja poetas laia peo jämedate sõrmedega üle Mari parema õla musta tööjaki rinnalõikesse. Mehe käsi oli suur, tugev, ning truk-nööbid kargasid vallali, paljastades rinda.

Naine naeratas, huuli veidralt torru ajades ja pani oma käe varjuks paljale ihule — mehe käe pääle. Karlile oli see rind tuttav. Tööbluuset ei mäletand. See oli pärastpoole teht. Ta mäletas, kuis need mehe laiade, karvaste peopesade all olevad rinnad olid nii ilusad lapse suus. Päevase raske töö järele tulid nad heinamaalt, Mari võttis lapsehoidjalt tütrekese, avas ukسلävele istudes jakinööbid ja ulatas väikeselle rinna. Karl vahtis siis õhtuseid pääsukesi, vahtraladvus vilistavaid kuldnokke, kuulis lauluräästa selgeid, kõlavaid viise ja sitikate suminat. Nüüd istus sama naine, see tema väljavalitu ja elukaaslane siin ja tundis lõbu, kui selle merimehe käsi kõditas ta põues.

Homme, siis tuleb jälle päev. Lapsed tõusevad, jooksevad emaga, hoiavad ta kleidist kinni, hüüdes: „Mamma, mamma!“

Karl unustas oma kavatsuse. Unustas ühtlasi, kes ta on. Enne kui mõte jõudis ta pähe tagasi tulla, tõmbas ukse järsult lahti ja seisatas keset tuba.

Lauaäärse paari silmad suurenesid ja tarretasid, kui näeks nad vaimu. Mehe käsi tõmbus pikkamisi Mari põuest välja ja kadus siis ka õlalt. Lauaveerel olnud suur merimehe piip kukkus kolisedes põrandalle. Naine aga istus, jaki nööbid avat, ovaalne pale pikem kui harilikult, suu lahti ja kulnud kõrgel üle ehmunuid silmi. Nii näis ta kui oleks ta praegu imetand last ja kui oleks keegi häkiliselt ja ootamatult lapse ta käsivarrelt röövind ning avatrinnaga ahastava ema ehmunult järelvaatama jätnud.

Esimesena asus Karl kõnelema. Ta pidaltõbise hääli oli veel kahisevam kui tavalisti.

„Oled uue mehe leidnud? Kuidas's muidu . . . “

„Issand! Issa-pojuke —!“ sai naine sosistada. Konrad, see kõrtsitülitseja ja merekaru laskus madalamaks, tõmbas oma pää õlgevahele kui kilpkonn, keda ähvardab hädaoht. Ta ei kartnud ei Karlit ega pidalit. Tühine asi. Ta oli aga vallat ootmatusest, kähisevast häälest ja käsmulises pidalkärnases näos pahaennustavalt vilkuvaist silmist.

Toas oli selline vaikus, et magavate laste raske, kiire hingamine kuulda oli. Selle vaikuse ja rahuliku hingetõmbekahina sekka sosistas jälle naine, täis külma hirmu:

„Jumal, sina! Kuidas sina — —?“

„Ma vaatan, kuidas mu lapsed kasvavad. Oled sa emaks..? Ee, Konrad, seadus loeb pidalitõbise surnuks? Aga kui ma nüüd ka korra — sinu naist kaisutan, kas siis — jätad lasteema rahule! Kas siis tuled veel! Ha-ha!“

Üle hulga aja kuulis Karl oma naeru. Ta hääled ja sõnad hakkasid omale pähe kui kange viin. Mari värahtas õudusest ja jäisest hirmust. Ta ei jaksand oma olnud mehe palgele vaadata ega jaksand ka silmi kõrvale pöörda. Kui Karl viimaste sõnadega temale sammu lähenes, kargas ta üles ja hüppas tahakambri poole. Ennem, kui ta aga saavutas ukseavause, seisis Karl ta ees.

„Mida sinna! Sa — istu armukesega. Ma — valvan ka korra — oma laste und!“

„Karl! Ära... Lapsed —! Sa hakatad!“

„Sulle?! Las pidal värvib su nidad Konradile meelepärasemaks...“

Karl hingeldas. Äkiline äritus valdas teda ja rääkimine oli raske. Naine tegi uue katse kambrisse põgeneda, kuid mees haaras teda käsivarrest. Oma kätt pidaltõbise mädalimaste, tüükaliste sõrmede vahel nähes ja tundes, heitus naine küljekilli-kõverasse ja nii seistes kuuldus ta karjatus mis väikese toa nukkest kiiresti ja mitmekordselt kajastus. Sellele karjatusele järgnes kambri lapse nutt.

Mari katsus end tõbise käest vabastada, kuid selle katkiste sõrmede võte oli tugev. Naine peksis meest jalgadega, katsus hammustada, kuid suu haige käsivarrele ligindudes tõmbus see jälestusega tagasi.

Samal hetkil tõi lapse nutuhääl Karli tedvusele. Ta käed langesid kui lõigatud oksad alla. Pääd kambri poole pöördes algas ta kurvalt:

„Lapse... seda — —“

Kuid kaugemalle ta ei saand. Niikaua, kui ta Mari kätt hoidis, hiilis Konrad ukse poole. Ukseest nukast võttis ta kirve

ja löi selle silmaga tõbiselle kuklasse. See langes hääletult, sõnapäält põrandalle, puudutades oma pääga naise kleiti.

Siis valitses jälle vaikus väikeses, öises toas. Uksel seisis väikene valgesärgiline laps ja kuivatas nutupisaraid. Uksetaga aga kiunus koer ja kraapis ust, tahtes tuppa.

Kaua seisti nii. Siis võttis Konrad pliidiest oksa, hakatas selle konksu põrandallamava pidaltõbise takuseisse riideisse ja vedas laiba lohistades välja. —

August Mälk.

KOLM PILTI DRAAMIST: „VENNAD“.

Esimene pilt.

Kirikmõisas. Pastori töötuba -- lihtne ja korralik. Kuuvalgusest helgivad aiapoolsed aknad. Väljas hääletu varakevadine õhtu. Kõrvaltoast kostavad hulgised hoiged. Vastaspoolsest saalist heliseb lõbus tantsumuusika; kostab kõnelus ning muretu naer. Akna all kuuvalguses seisavad pastor ja doktor.

Pastor: Ja meie üldise arvamise järele peaks kõik samuti edasi kestma: rahulikult, protesteerimata. Haigemajad on täis invaliide, tuhanded külad ning linnad — teaatrid, muuseumid ja kultuurasutused, mida aastasadade jooksul mitmete rahvapõlvede highi ja vaevaga on ehitatud, purustakse nüüd üksikute tundide jooksul varemeteks. Miljonitel ei ole enam midagi, ei kodu ega varandust.

Ja meie kõneleme kõigist sellest kui rahvuslisest vägiteost — kui meie kultuuri ja inimkonna kestvast evolutsioonist! Oleme hulluseni vaimustund endi kõrgeist hariduslisest tasapinnast, kultuurist ja humaansusest. Sarnane on meie inimsus ja humaansus.

Arst: Pole midagi teha! Sarnane on ta alati olnud!

Pastor: Ei! Meie esivanemad olid humansemad. Siis läks sõtta ainult see kes tahtis, siis ei olnud tapmine veel riikliseks kohustuseks — nagu nüüd! Siis oli kõik veel teisiti. Nüüd on meie kultuur arenend juba niikaugele, et rahvusvahelisest tapmisest kõrvalhoidmine süüteoks loetakse, mida surmanuhtlusega karistakse.

Nüüd on meie humaansus ja isegi meie usk paendund nii kaugele, et selle õnnistusel suurematele mõrtsukatele nende kuritegude eest miljonites eluaegseid toetusi jagatakse ja mõisaid kingitakse.

Arst: Sarnasi arvamisi peaksite vältendama tagasihoidlikumalt. Oletame, et kuuleks seda mõni kindral — —

Pastor: Arvate, et ma ei julge öelda omi arvamisi neile isiklikult?

Arst: Ja, mida võidaksite sellega?

Pastor: Ma pole harjund häbenema omi arvamisi ja veendumusi, või oletate Teie, et ma julgen kõnelda orja kombel ainult seljataga enda ilmavaatest ja tõekspidamistest.

Arst: Ei seda mitte — kuid — olete liig otsekohene — nii ei saa elust läbi!

Pastor: Teie arvamise järel peaksin ma siis enam hindama orjameelsust kui otsekohesust?!

Arst: Teete enesele sarnase otsekohesusega praeguses ilmakorras ainult halba!

Pastor: Oleks kurb kui minu vilets mina mulle tähtsam oleks inimlisest õiglusest! Senikaua, kui inimesed ei pea tõe ja õiglust enesest suuremaks — ei muutu ilmas midagi!

Arst: Usute Teie siis seda, et ilmas üldse midagi muutub?

Pastor: Ja, ma usun seda. Ma usun, et vähemalt kannatused inimesi kord jälle mõtlema ja järeldusi tegema õpetavad.

Arst: Tühi lootus! Enne meid on küllalt mõeldud ja järeldusi tehtud. Pole neist ükski midagi suutnud muuta. Ilm seisab samuti nagu enne.

Pastor: Sellepärast, et enamus meist ainult mõtete ja sõnade juurde on jäänd! Sellepärast, et meil kümnevõrra kergem on enda ilmavaatest kõnelda, õiglusest sõnu teha, inimsusest teoreetiseerida, kui neid kehastada ja teostada.

Arst: Kuidas teostaksite Teie enda ilmavaadet siis praeguses militaristlikes ilmakorras?

Pastor: Nii, nagu nõuab seda minu inimlik südametunnistus.

Arst: Mis teie siis teeksite — näituseks kui Teile tuleks homme mobilisatsiooni käsk?

Pastor: Ma ei alistu sarnasele käsule, mis ei ole minu usu ja ilmavaatega kokkukõlas!

Arst: Võtaksite püssi selga ja muud midagi!

Pastor: Ei. Ma ei teeks seda isegi siis mitte, kui mind samas paigas saaks surmatud!

Arst: Ja mida võidaksite Teie sellega.

Pastor: Teie küsite seda?! — Kui minu õiglustunne, minu suuremad tõekspidamised, minu inimlik ilmavaade nii nõrk on, et seda suudetakse võita iga militaristlise survega, siis ei vääri ma oma ilmavaadet, siis olen ma samasugune ori nagu enamus meist!

Kuid olen otsustand inimene olla!

Arst: Otsus, millega midagi võita ei ole!

(Koputus välisuksele).

Pastor: Ja. Palun! (Saabub adjutant).

Adjutant: (kumardades). Vabandust! Herra pastor! Siin on Teile üks käsk! Teil on ülesandeks homme sõjaväge õnnistada. (Ulatab pastorile ümbriku).

Pastor: Kelle poolt mulle sarnane ülesanne?

Adjutant: Meie staabilt, herra pastor!

Pastor: Missugused seadused kohustavad mind selleks?

Adjutant: Meie staabi otsus.

Pastor: Teatage ma ei alistu sellele otsusele!

Adjutant: Ja — aga — Teie olete kohustatud.

Pastor: Teie kuulsite juba!

Adjutant: Mis see tähendab? Teie peate!

Pastor: Mina pean?! Ma ei pea midagi, mida ma ei tunnista õigeks.

Adjutant: Teie amet kohustab Teid!

Pastor: Minu ametikohuste hulka ei kuulu kuritegijate õnnistamine!

Adjutant: Mis see tähendab...?!

Pastor: Sõda on kuritegu. Seda peaksite Teie teadma, et meie usk eitab tapmist ja õpetab armastust ning inimsust. Millega tahate siis nõuda nende õnnistamist, kellel ei ole meie usuga midagi ühist?

Adjutant: Usuga. Mis tähendab siin usk? Teid kohustab meie seadus.

Pastor: Missugune seadus?

Adjutant: Mis see tähendab? Meie sunnime Teid! Meie riikline kord, meie seadus, meie sõjavägi sunnib Teid!

Pastor: Olge hääd!

Adjutant: Mul on käsk. Teie peate sellele alistuma!

Pastor: Teatage staabile, et ma ei õnnista ainustki sõdu-

rit, ka siis mitte, kui sarnane käsk oleks seadusliselt õige. Ennem vabastan end ametist!

Adjutant: Ah nii?! Teie eitate meie seadusandlust?

Pastor: Igat seadusandlust, mis mulle kuritegu ettekirjutab.

Adjutant: Teie unustate, et see riikline vastuhakkamine on — riikline kuritegu on!

Pastor: Kes meist mingile kuritööle lähemal on, selle üle oleks asjatu vaielda. See peaks olema Teie juba selge.

Adjutant: Mis see tähendab? Teie hakkate mulle vastu. Ma lasen Teid arreteerida.

Pastor: Olge hääd!

Adjutant: Teie hakkate mulle vastu?! Teate Teie kes mina olen?! Või unustate Teie selle?

Pastor: See huvitab mind vähe. Oleksin Teile tänulik, kui Teie jääksite viisakuse piiridesse ja lahkuksite.

Adjutant: Ah nii?! Või nii! Sarnane ülesastumine läheb Teile kalliks. Hää küll! Ma teatan staabile Teie otsuse. (Väljub.)

Arst: Sarnane asi võib väga halvasti lõppeda. Olukord on igatahes tõsisem kui Teie arvate. Sellest võidakse väga halbu järeldusi teha.

Pastor: Minu ilmavaate puhtus on mulle tähtsam kui kogu maailma järeldused.

Arst: Sellega ei võida Teie midagi. Kaotate ainult!

Pastor: Võib olla! Kuid mul pole harjumuseks seda teha, mida minu ilmavaade ja südametunnistus õigeks ei pea.

Arst: Peate harjuma, kui üldse elada tahate. (Koputus välisuksele.)

Pastor: Ja. (Tuppa ruttab käskjalg).

Käskjalg: Herra doktor! Toodi jälle haavatuid.

Arst: Palju?

Käskjalg: Kaksikümmend üheksa.

Arst: Meil ei ole enam ruumi. Kogu haigemaja on täis.

Käskjalg: Herra doktor! Kõik on raskelt haavatud. Neid ei saa enam edasi saata.

Arst: Olen kolm korda liinile telefoneerind, et siia neid enam saata ei või. See ei aita midagi.

Käskjalg: Neid tuleb ju liig palju.

Pastor: Minu magamistuba on veel vaba. Need võiks sinna asetada.

Arst: Ja kuhu Teie mõtlete ise asuda?

Pastor: On see tähtis?

Käskjalg: Ja herrad. Ainult ruttama peaks. Paljud on pika tee peal juba verest tühjaks jooksnud.

Arst: Nende haavad on ju seotud?

Käskjalg: Ainult üksikuil.

Arst: Mida see tähendab?

Käskjalg: Kes neid seal jõuab enam siduda.

Arst: See on juba kolmas juhus. See on neile herradele seal nähtavasti ükskõik.

(Kõik kolm väljuvad.)

(Varsi selle järele tuleb tuppa pastori naine. Ta on riietund heledalt ja pidulikult. Ta vaatab uurivalt ringi ja lähestub siis peeglile. Saabub insener, pastori vend.)

Naine: (pöördub kiirelt). Ah Teie. Mõtlesin, et mu mees!

Insener: Miks te ärapõgenesite?

Naine: Ei. Mul hakkas palav! Tantsisite liig tuliselt! Pää muutus päris uimaseks.

Insener: Ja nüüd?!

Naine: Nüüd tulin siia. Mul ei ole kaua nii lõbus olnud kui täna. Alati on siin igav ja õudne!

Insener: (Talle lähestudes). Kardate mind?

Naine: Ei! (naerdes) Teid?! Milleks?!

Insener: (Suudleb teda).

Naine: (End vabastades). See on lubamatu! Teie ei tunne veel vastutusi! See on lubamatus!

Insener: Ilusat naist suudelda?

Naine: Teie unustate, ma olen Teie venna naine!

Insener: Ja mina olen Teie sugulane. Sugulase suudlemine on ju lubatud.

Naine: Ärge naljatage! Kui minu mees seda teaks, mis ütlete te siis?

Insener: No Teie annate andeks mulle need paar-kolm eksimust!

Naine: Kuidas paar-kolm?!

Insener: Noh tänane ja edaspidised!

Naine: Kuulge! Ärge naljatage enam! Teie unustate kellega ma abielus olen.

Insener: Aga Teie unustate, et meie elame kahekümnendal aastasajal kus sarnased vabandused enam ei vabanda. (Saabub pastor, lävel pöördudes.)

Pastor: Ah soo! Ma pidin juba unustama. Eile keskööl ei olnud valvekorral ainustki arsti; sanitarid laulsid ja jõid kõrvalruumis. Haiged palusid igalpool juua. Täna on see samuti. Herrad arstid tantsivad ja joovad seal. Haiged ähvardavad. Teie peaksite nõudlikum ja karmim olema.

Arsti (hääl). Minu karmus aitab vaevalt midagi parandada. Arstirohi lõppes eile otsa — uut ei saadeta.

Pastor: Haiged ähvardavad. Asi on igatahes tõsisem kui Teie arvate.

Arsti (hääl). Pole midagi teha. Minu võimupiirid ei ulata kuigi kaugele.

Pastor: (Tuppa astudes.) Miks siin pime on Asta?

Naine: Tulime alles praegu!

Insener: Sattusime siin moodsa tehnika üle ägedasse vaialusse!

Pastor: Mina käisin aga moodsa tehnika tagajärgi vaatamas.

Naine: (Süütab tule ja asetab lambi kirjutuslauale).

Insener: (Kirjutuslaval olevaid käsikirju silmitsedes). Töötad nagu näha päris hoolega.

Pastor: Õige vähe. Pole selleks ei aega ega meeoleu.

Insener: Tohib vaadata?

Pastor: Palun! (Naine väljub).

Insener: Kuidas tuleb raamatu pealkiri?

Pastor: „Rahu ja inimsus“.

Insener: Ja sarnase teemiga loodad sa läbilüüa praegusel ajal.

Pastor: Läbilüüa?!

Insener: Palju sa loodad sellega teenida?

Pastor: Mitte midagi. Mul on kavatsus isegi raamatut ise kirjastada.

Insener: Milleks? Ja mida sa sellega võidad?

Pastor: Mida ma võidan? Sa mõtled vist muidugi ainelist võitu?

Insener: Muidugi! Mida siis?! Nime suudad sa endale saada sarnase teemiga vaevalt.

Pastor: Pead sa ainult neid tähtsaiks?

Insener: Mida siis? Muud pole sul üldse võita.

Pastor: Arvad?

Insener: Noh, hää! juhusel sead mõne eluvõõra teooria üles.

Pastor: (irooniliselt). Või nii?!

Insener: Mina kasutan enda aega igatahes paremine.

Pastor: Mind huvitab — kuidas?

Insener: Kavatsen paari päeva pärast lõpetada töö, mille eest mulle maksetakse vähemalt paar miljoni.

Pastor: Ja missugust valdkonda rikastab sinu uus saavutus? See huvitab mind enam kui summa suurus!

Insener: See on igatahes väga vähe kokkukõlas sinu ilma-vaatega.

Pastor: Saladus?

Insener: Ei. Seda mitte. Töötan uue mürkgaasi ülesleidmiseks.

Pastor: Sina...?!

Insener: Ja.

Pastor: Ja sa mõtled seda kasutada?

Insener: Arusaadav. Või arvad Sa, et mulle maksetakse raha ainult kavatsuste eest.

Pastor: Sarnasele hirmsale tegevusele oled siirdund siis Sina!

Insener: Meie riikline seisukord kohustab. Pole midagi teha, kui see Sulle näib hirmus!

Pastor: Pead enda tegevust kõigiti loomulikuks ja inimlikuks?

Insener: Arusaadav. Kui meie endi maad ja riiklist iseisvust ei taha lõpulikult hävitada lasta, siis peame seda kaitsma.

Pastor: Ah nii?! Ma arvan Sa oled vist unustand, et meie riiklised juhid need olid, kes sõda algasid. Sa oled vist unustand, et just meie rahvas aastasadu on sõja vastu ettevalmistusi teind, ja senikaua ootand selleks soodsat juhust, kuni see tuli. Sina nimetad seda riikliseks enesekaitseks?!

Insener: Sa unustad, et [meil teisi võimalusi ei olnud; et me olime sunnitud sõda algama.

Pastor: Ah nii! Rahvusvaheline vabandus. Mask, mille varjul iga riik sõja algul, kestvul ja pärast sõda oma õiget nägu varjab!

Inesener: Mis siis! Tugevam hävitab nõrgema. Elu on võitlus. Pole midagi teha!

Pastor: See on juba ausam seisukoht: Tapa ja söö! Põleta ja röõvi! Elu on võitlus — tugevam hävitab nõrgema!

Insener: Sarnaste liialduste juures oleks mõtetu edasi vaielda. Sa unustad täiesti meie rahvuslise seisukoha.

Pastor: See on vale! Iga ilmavaade, iga seisukoht mis sõda õigustab — on vale!

Insener: Ja mida pead Sina siis õigeks?

Pastor: Sa küsid seda?

Insener: Sa unustad, et igalühel oma ilmavaade on.

Pastor: Ja Sinu ilmavaade õigustab Sind?

Insener: Arusaadav!

Pastor: Sulle näib elus veel liig vähe kannatusi, liig vähe pimedaid, vigaseid, nõdrameelseid. Sinu ilmavaate järele tuleks nende arvu suurendada.

Insener: Sinu ilmavaade aitab vaevalt nende arvu vähendada.

Pastor: Kui kõigil sama ilmavaade oleks mis minul, kui kõik omi inimlisi arvamisi nii teostaksid nagu mina, siis oleks elu teistsugusem.

Insener: Halemeelsem!

Pastor: Sa pead inimsust ja humaansust ainult halemeelseks. Sul on see ükskõik kui kogu maailm varemeteaks muudetakse, kui tuhanded külad ning linnad tuhaks tehakse, kui miljonid inimestest invaliidideks saavad. Sulle on see kõik ükskõik. Sind jätab see täiesti külmaks!

Insener: Noh, sinu humaansus muudab vaevalt midagi teiseks. Elu ei rehkenda arvamistega, vaid läheb oma rada. Elu ei rehkenda ei minu ega Sinuga.

Pastor: Muidugi! Tsivilisatsioon vajab enam verd, enam metsikusi — Sinu kohus on kaasaadata. Elu on veel liig inimlik!

Insener: Mind rahuldab ta kõigiti!

Pastor: Sa mõtled ainult enesest! (Haigetetoa poole osutades.)
Mine sinna ja vaata missugused need seal on!

Insener: Olen käinud.

Pastor: Ja see, mida sa seal nägid jättis sind külmaks?

Insener: (Minekuks tõustes.) Noh, sa pead mind nagu näha lapseks, kellele Sa võiksid kuulutada oma meeleparanduse õpetust!

Pastor: Sa oled mulle vend! Sa peaksid mind kuulma.
Ma soovin Sulle ainult hääd!

Insener: Võib olla! Mõisted on ju relatiivsed. Mis ühele häa — teisele halb!

Pastor: Ma ei usu, et Sinu inimlised tunded juba niivõrd hävinend, et Sa oma leidust tarvitaksid. Ma ei usu seda!

Insener: Võib olla. Sul on ju mitteuskumiseks täieline vabadus. Kuid selle üle oleks ju mõttetu vaielda. Hääd õhtut!

Pastor: Sa lähed juba? Mind huvitab Sinu lõpulik seisukoht.

Insener: See peaks Sul juba teada olema.

Pastor: Siis sunnin mina Sind teistsugusele seisukohale.

Insener: Sunnid?

Pastor: Ja. Siis sunnin mina Sind! Siis pole vägivald ülekohus! Siis on see õigustatud.

Insener: Huvitav. See üllatab juba!

Pastor: Ja. Siis sunnin mina Sind.

Insener: Või nii?! Hääd ööd!

(Pastor kustutab üksi jäädes lambi ja istub rusutult akna alla. Kõrvalruumis alustakse uut valse'i. Naerdakse heledalt ja mitmest suust. Haigetetoast kostavad hoiged. Need suurenevad vahetevahel ühiseks hädatluseks. Pastor istub kaua vaikivana kumardanult. Siis tõuseb ta ja lähestub aknaalusele. Hele kuuvalgus langeb talle otse näkku. Pääd kätevahel hoides seisab ta korraks kesk valgust — viimaks taandub ta uuesti ja istub endisse paika. Äkki tõstab ta võpatades näo. On kuulda kuidas keegi järsu tõmbega haigetetoa ukse avab — sealt saabub keegi tuppa. Tuleja peatub käsa väljasirutades kesk tuba — hele kuuvalgus langeb tal üle näo — see on gaasist mustaks kõrbend ja moon-tund. Mõlemi silma asemel on ainult tühjad ja poolpõlend koopad. Valged lahtiargnend sidemed langevad tal üle kaela ja õlgu. Seisatades kesk tuba kuulatab ta nagu varitsev loom).

Pime sõdur: (Otsegu aimates, et keegi toas.) Kes siin on?

Pastor: Mis Teie tahate?

Pime sõdur: Ah Teie, herra pastor! Teie olete!

Pastor: Ja. On midagi juhtund? On teile abi tarvis?

Pime sõdur: Ei! Ei! Tulin ainult vaatama. (Kuulatades.) Seal tantsitakse?! Herra pastor, miks teie tantsima ei lähe? Amet ei luba või? Teid oodatakse samuti! Vast läheksime ühes! (Algab käsa väljasirutades edasiminekut).

Pastor: Mis see tähendab? Kuhu Te lähete? Teie enese pärast — minge tagasi!

Pime sõdur: Minu pärast?! Haa! Vaadake herra pastor — mind ei olegi enam. Olen ainult vari, selle vari kes kord elas! Ega meid ükski enam ei vaja. Isamaa tarvitab ainult terveid ja tugevaid. Meie aeg on möödas.

Pastor: (Talle teele vastu astudes.) Rahustuge ja minge tagasi! Palun Teid!

Pime sõdur: Vaadake mu nägu, herra pastor. Meie haavad on teist päeva juba sidumata. Herrad doktorid tantsivad seal! Olen noor — kuid olen sarnane. Vaadake mu silmi! Eks ole, meie teadusemehed on uue ülesleiduse teinud kuidas kõige rutem saab silmi peast välja kõrvetada. Eks ole herra pastor — meie teadus edeneb ju — meie haridus, meie kultuur! Vaadake mu nägu, eks ole ilus operatsioon?!

Pole midagi! Aeg läks igavaks. Lähen jälle tagasi. Hääd nägemist, herra pastor! (Kobab käsikaudu ukseni ja väljub.)

Pastor: (Jääb talle heitunult järgi vaatama. Hiljem läheb ta pikkamisi ja rõhutult akna alla. Ei möödu palju aega siis avaneb uuesti haigetetoa uks. Õpetaja pöördub ehmunult.)

Pime sõdur: (Lävel agiteerivalt ja valjult.) Kõik! Kõik kes veel suudavad! (Lävele saabub rüsinal haigeid.)

Pastor: (Ruttab hirmunult neile vastu.) Mis see tähendab? Kuulge mind!

Pime sõdur: Ärge eksitage meid! Meie tahame ka tantsida. Edasi! (Vastaspoolse ukseni jõudes kisub ta selle kiire tõmbega lahti. Hele valgusjuga läbib ta pimedat toa. Talle järgivad teised. Klaverimäng ja viiulid vakatavad. Kostab üldine ehmatuskisa ja karjatused.)

Pime sõdur: (Lävel. Ta hää kostab üle üldise müra.) Herrad! Palun mängige edasi! Meie tahame ka tantsida! (Haigeid saabub ikka rohkem ja rohkem. Need täidavad pea kogu toa. Saalist kostavad hüüded, karjatused, põgenemine.)

Esimene invaliid: Meie tahame ka tantsida!

Teine invaliid: Kas on lõbus?

Kolmas invaliid: Vast on herradel meie jaoks ka vähe aega!?

Neljas invaliid: Küsi palju nad palka saavad?!

Pime sõdur: Mängige edasi! Meie tahame ka tantsida!

Meie oleme ju ka inimesed!

(Eesriie.)

Kolmas pilt.

Pidu inseneri juures.

Avaras saalis on kaetud pikk laud arvukalle inimhulgale. Istujate kirju ridastiku moodustavad vanad ja noored teadusmehed, diplomaadid, sõjaväelased, seltskondlikkude organisatsioonide esitajad, siidis ja kalliskivides säravad daamid, tõusikud, riiklikud võimumed j. t. Pidustuse ametlik osa näib lõppemas. Professor peab oma teist lauakõnet. Teda kuulatakse vaikse, kuid sunnitud viisakuse ja tähelepanuga.

Professor: Inimene! On võrratud need piirid kuhu küünib inimese mõistus! Maa, taevas, õhk ja vesi, all sügavikus ja üleval avaruses — igalpool valitseb inimene!

Mu herrad! Kas on midagi, mis ei alistuks inimvaimule?! Selle suurusele, selle sügavusele, selle analüüsivõimele. Kas on midagi, mis on suurem ja kõrgem inimesest?! Mu herrad ja daamid! Sarnaseil silmapilkel nagu täna kergib küsimus, kas on ilmas üldse midagi, mis oleks ülesaamatu, teostamatu, võimatu inimvaimule? Meie määratu kultuuriline edu, meie viimsed tehnilised saavutused, meie tõusev tsivilisatsioon, kas ei näita need kõik kui kaugelle inimkond on arenend ainsa aastasaja jooksul kultuuriliselt; kas ei näita need kõik, et inimvaimule ei ole midagi võimatu!

Mu herrad! Mul on sügav lugupidamine ja rõõm konstateerida, et ka Teie saavutus (Inseneri poole pöördudes) kuulub sarnaste hulka, mis kõneleb kogu kultuurile, kogu inimkonnale inimvaimu kestvast suurusest, kestvast valitsusest! Veel enam: Olen kindlal arvamisel, et Teie leidus on meie aastasajangu leiduste hulgas suurim ja geniaalsem.

Teie töö on teind Teid surematuks ja mis on teadusmehele tähtsam, kui et ta kord saab surematuks.

Meie teaduste akadeemia ja riigi ülikooli nimel on mul au Teile teatada, et mõlemad asutused on valind Teid oma auliikmeks. Sügavaim lugupidamine ja tervitused Teile mõlemi poolt! (Astub inseneri juure ja surub ta kätt). Austatud külalised! Teen ettepaneku veel kord klaasid tõsta meie suurima teadusmehe auks! (Kõik tõusevad. Kiiduavaldused. Üldine helevus. Muusika).

Üks teenritest (toob uusi telegramme).

Lauaülem: (telegramme avades). Mu herrad ja daamid! Palun üheks pilguks tähelepanu! Just praegu tuli telegramm liinilt herra inseneri nimel, tänase lahingu tagajärgedest. Kuna see sisaldab teateid mis võiksid huvitada meid kõiki — siis usun, et võiksin selle otsekohe ettelugeda. (Üldine tähelepanu ja uudishimu. Hüüded. Palume! Palume!)

Lauaülem: (Loeb). „Nädalaid kestnud verise ja raske lahingu järele Verreni läheduses sundisime meie täna õhtupoolikul vaenlase väed kogu liinil taganema. Meie väed asusid üle Ypreni ja valdasid käsitsi võitluse järele terve rea kardetavaid kindlustusi. Vaenlase kaotused on väga suured. Visa vastupaneku tõttu jätsid nad maha peale määratu varanduse ligi 20.000 surnut ja üle 5-e tuhande haavatu!“ (Üldine rõõm pahvatab tormilisteks kiiduavaldusteks ja bravo! hüüdeteks. Selle vaibudes jätkab lauaülem uuesti lugemist). Kuigi meie väed kogu aeg väga raskeis tingimustes asusid, jäid kaotused meiepool ometi haruldaselt väikeseks. Esialgsete andmete järgi on surnuid üle kuue tuhande, haavatuid 2354.

Üks daamidest: Nii vähe!

Lauaülem (edasi lugedes). Mürkgaasi mõjuv tarvitamisele võtt, mis meie võidu suuremal määral põhjustas, tekitas vaenlase vägedes paanilise hirmu. Meie vägedes näib meeoleolu viimaste lahingute järele kõige ülevam ja lootusrikkam.

(Uued tormilised kiiduavaldused. Önnesoovid insenerile. Imestusavaldused.)

Üks tõusikuist: See maksab juba midagi!

Üks kindralitest: Kui kahju, kurat võtku, et ma nüüd liinilt ära pean olema. Sellane teade paneb sõjamehe vere jälle kord lainetama ja käed sügelema.

Üks seltskonna daamidest: Oi, kui huvitav!

Üks diplomaatidest: Ometi kord!

Üks teadusmeestest: Mu herrad! See teade kroonib enne kõik meie noore geeniusse uhket ja mõtterikast pääd! Selle riiklikult tähtsa sündmuse puhul võlgname enne kõike tänu meie teadusele. Teen ettepaneku veel kord klaasid tõsta meie teaduse ja geniaalsema teadusmehe auks. (Uus helevus).

Lauaülem: Mu herrad ja daamid! Kuna siin veel on hulk hiljem saabund telegramme, siis pean tarvilikuks ka need ettelugeda. Esimene neist riiginõukogu juhatuselt, on järgmine.

Riiginõukogu omal tänasel koosolekul, arvesse võttes Teie leiduse surematut tähtsust meie riiklikus elus, otsustas oma sügavama lugupidamise täheks Teile kinkida Levry lossi.

Riiginõukogu juhataja: (Allkiri).

(Üldine juubeldus ja kiiduavaldused. Inseneri lähedal olejad soovivad õne. Daamid säravad sümpaatiast. Muusika).

Diplomaat: Mu herrad! Lisamärkusena tähendaksin, et loss kuulub ilusamate ja kunstiväärtuslikumate losside hulka kogu ilmas. Selle omandamiseks on korduvalt soove avaldand kunstide ning kirjanduse akadeemia, kuid meie, arvestades lossi väärtusega, ei saand senni rahuldada neid soove. Mul on sügav rõõm, et riiginõukogu on osand oma tänu just sarnase kingituse teel väljendada. Soovin Teile sel puhul südamest õnne! (Astub inseneri juurde ja surub ta kätt).

Insener: Austet külalised! Mul on sügav, austus, tänu ja rõõm meie kõrge riiginõukogu tähelepanu puhul. Kuid ma leian, et ma kõike seda ei ole teenind. Päälegi tean, et sõjamehe kodu ei pea olema meie riigi tähtsail päivil lossides, vaid sää! — kangelaste hulgas! Nende hulgas, kes oma verega lunastavad vendade elamisõiguse ja meie rahvusliku vabaduse.

Ka minu ase on sää!

Seda arvestades ja teadlik olles paljude raskest olukorrast annan ma selle lossi kogu sõja kestvuseks invaliidide kodu tarvitada! Palun sellest teatada meie lugupeet vabariigi valitsusele, ühtlasi edasi anda minu kõigesügavam ja kõigesuurem tänu, minule avaldet austuse eest! (Elavad kiiduavaldused.)

Pidukorraldaja: Edasi mu härrad ja daamid on veel hiljem saabund telegramme. Kuna nende sõnasõnaline ettelugemine

võtaks palju aega, siis palun vabandage, kui ma teen neist lühikese kokkuvõtte:

Tervitavad ja soovivad õnne: Akadeemiline isamaalaste ühing, Sotsiaaldemokraatlik töölispartei, Metsade peavalitsus, Loomakaitseelts, Riigiteenijate ühingu juhatus, Emade liit ja Isamaalik jahiselts!

(Kiiduavaldused. Muusika. Enamus piduvõõraist tõuseb tantsuks. Üksikud lahkuvad jumalagajättes.)

Esimene teadusemees: Missugune au, et meie maa on kasvatand sellase mehe!

Teine teadusemees: Ja. Haruldane saavutusvõime! Haruldane intelligents!

Kolmas teadusemees: Ja. Geniaalne mees.

Neljas teadusemees: Nüüd võime vist hakata ootama liinilt vähe teistsuguseid teateid.

Viies teadusemees: Mõtelge ometi: Mees sai ainsa ööga üle kogu riigi kuulsaks. Sarnast juhtumist pole meie kultuuri ajaloos kunagi esinend.

Kuues teadusemees: Kui see kuulsus ainult samaruttu ei kaoks...!

Esimene teadusemees: Mis te mõtlete? Nüüd, kus leidus juba proovitud!

Kolmas teadusemees: Karta on ainult, et need säälpool piiri hakkavad tegema meie eeskuju järele.

Viies teadusemees: Mis te arvate?! See on asjata kartus! On see tõug kunagi ilmutand teaduslikku saavutusvõimet? Mis on nende väljapaistvad teadusmehed meie teadusmeeste kõrval? Missugused on nende teaduslikud saavutused, nende kunst, nende tehnika — meie oma kõrval?!

Ma arvan, siin oleks küll asjatu tuua mingit võrdlust, või siis see peaks olema sarnane, mida tänases aristokraatlikus õhkkonnas ei võiks tarvitada. Siin on mu herrad küll igasugune kartus asjatu!

Neljas teadusemees: See on õige! Sarnane kartus on päris asjatu! (Lähevad kõik tahapoole. Saabuvad kaks kindrali.)

Esimene kindral: Kas te olete kuulnud riiklikust toetusest meile, kõrgemaile sõjaväelastele?

Teine kindral: Ja. Nagu kuulda kavatsetakse sõja lõpul kinkida igale kindralile üks mõisa pärisomanduseks.

Esimene kindral: Kavatsetakse?! Kavatsetakse?! Kavatsemist olen mina ka kuulnud!

Sel ajal kui meie oma verega nende vabadust kaitseme, kavatsevad nemad! Mina arvan, meie peame kindla nõudmise esitama?! Mis see siis tähendab!

Teine kindral: Ja. See tuleks teha. See oleks ju muidugi kõige õigem. Kui see aga seltskonnas meie peale varju ei heidaks?!

Esimene kindral: Meie esitame salajase nõudmise.

Teine kindral: Ja kui seda ei täideta, astume ametist ära!

Esimene kindral: Tahaksin näha mis nad ilma minuta teevad?
(Lähevad edasi.) (Saabub seitse kaupmeest.)

Esimene kaupmees: No — kuidas siis jääb, mis te arvate?

Teine kaupmees: Mis sääb arvata! Ajad on rasked, tuleb tõsta!

Kolmas kaupmees: Meie tõstame jahu hinda!

Neljas kaupmees: Ja meie suhkru hinda!

Viies kaupmees: Liha hindu tuleb ka tõsta!

Kuues kaupmees: Ega muidu saa. Riide hindu tuleb ka tõsta!

Seitsmes kaupmees: Ja meie tõstame muude tarbeainete hindu.

Esimene kaupmees: Meie tõstame kõiksuguste kaupade hindu!

Teine kaupmees: Ega teisiti saa! Tuleb tõsta! (Eemalduvad.)
(Saabub viis tõusikut.)

Esimene: (Suurkaupmees.) Noh sõbrad, kuidas läheb?

Teine: (Röövitud kunstiväärtustega hangeldaja.) Ega nuriseda või. Päriskult!

Kolmas: (Riigi moonamureitseja.) Äri läheb hästi!

Neljas: (Püssirohu vabriku aktsionäär.) Jumala õige! Kui sarnane aeg kestaks edasi, siis võiks ikka raha teha!

Kolmas: No olgu nüüd omavahel . . .! Mis te arvate, ega sõda ometi niipea ei lõpe veel?!

Viies: (Sõjamineisteriumi varustusosakonna ülem.) No pole viga. Küll meie selle eest hoolitseme.

Kolmas: Nüüd on paras aeg! Läheb sõda mööda, turud saavad vabaks — mis te siis teete?! (Lähevad edasi. Saabub inseneri abiline. Insener ruttab talle vastu.)

Insener: Liinilt?!

Abiline: Ja. Just praegu! (Neid piirab tihe kuulajate kogu.)

Insener: Missugused olid tänased tagajärjed?

Abiline: Väga hääd! Üllatavalt hääd!

Insener: Kas endised puudused veel kordusid?

Abiline: Ei. Enam mitte. Meie väed valdasid veel õhtu eel Verreni. Vaenlane jättis üle 20.000 surnu maha. Tagajärjed olid otse kohutavad. Ma ei liialda: enamus neist langes gaasist. Kaevikud olid igalpool täis siniseid korjuseid, kõigil näod mustaks kõrbend. Pilt oli otse õudne! Õudne ja vaimustav! Meie sõjavägi on määratus vaimustuses. Saime linnast suure hulga vaenlase ajalehti. Nende veerud on täis hädakisa ja abituid ähvardusi. Kui see nii edasi läheb, oleme kuu aja pärast seisukorra peremehed. (Üldine häämeel. See paisub tormiliseks kiiduavalduseks.)

Abiline: Need, mu herrad, on tänased uudised! (Insenerile.) Teile on mul paar kirja.

Insener: Hää küll! Astume siis sinna! (Lähevad kõrvaltuppa.)

Esimene vanakene: Jumal tänatud! Ometi kord ka võidusõnumed!

Teine vanakene: Ja. Sellele mehele võlgneb meie riik määratu tänu. Seda ei suuda küll ükski tasuda! (Insener ja abiline saabuvad tagasi. Neile lähestub professor.)

Professor: Vabandust! Mul on au teile hääd õhtut soovida!

Insener: (pöördudes). Juba minek?

Professor: Ja. Aeg on hiline. Teised hakkavad ka lahkuma. Homme ootab mind uus töö ja uued ülesanded! (Surub inseneri kätt).

Soovin teile teie geniaalse leiduse puhul veel kord südamest õnne!

Insener: Tänan herra professor. Teie õnnesoov rõõmustab mind eriti. Hääd reisi! (Professor eemaldub. Muusika vakatab. Viimsed külalised valmistuvad jumalaga jätuks. Viimsed õnnesoovid. Ruum tühjeneb).

Vana kindral: (inseneri kätt surudes). Teie olete mees! Teie olete kuradi mees! Soovin Teile südamest õnne! (Väljub. Saabub pastori naine).

Naine: Tänan Teid ilusa õhtu eest ja soovin Teile südamest õnne!

Insener: Mõtlete ikka äraminna?

Naine: Ja. Ma tulin mehe teadmata — ja minema peab ikka! Eks ole? — Aeg on ka päris hiline!

Insener: Aga kui ma Teid palun siia jääda! Väljas on nii pime ja kuhu Teie nii hilja veel jala lähete!

Naine: Ei. Sellest ei tule midagi välja! Ei. Siia jäämisest ei tule midagi välja!

Insener: Kardate meest?

Naine: Ei. Seda mitte. Kuid ma ei taha, et ta saaks teada, et tuln siia. — Nii! Te saate ju aru! Eks?! Hääd ööd!

Insener: Ärge siis rutake! Astuge veidi siia, mul on Teile midagi anda!

Naine: (Üllatunult, uudishimuga). Minule?!

Insener: Ja. (Mõlemad lähevad kõrvaltuppa. Ei mõõdu palju aega siis avaneb uks järsust tõmbest; saabub naine, talle järgib insener).

Naine: Peate Teie mind libuks?

Insener: Jääge nüüd rahule!

Naine: Kelleks Teie mind peate?!

Insener: Saite minust valesti aru!

Naine: Ma ei uskund, et teie — võite olla nii häbematu! Seda ma ei uskund! (Väljub. Insener jälgib teda läveni, ent tuleb säält uuesti tagasi. Hiljem lähestub ta suurele raudkapile ja asetab säält üksikud paberid akna all olevale lauale. Teenrile kõrvaltuppa)

Insener: Võite kustutada lambid. Ainult siia jätke üks põlema.

(Tuleb tagasi ja kumardub üle laua. Teener kustutab lambid ja väljub. Ruum hämardub. Veidi hiljem tõuseb ka insener.)

Insener: (lävelt). On mul abiline veel üleval?

Teener: Ja — herra!

Insener: Laboratooriumis?

Teener: Vist küll, herra!

(Insener väljub. Ei mõõdu palju aega, siis kostab koputus välisuksele. See kordub. Siis avaneb uks. Saabub pastor pikas sügispalitus. Ta seisatab kor-

raks ümbervaadates ukse juures, siis läbistab aegamisi toa. Peatub vastaspoolse ukse juures. Seal näib teda uus mõte haaravat. Ta pöördub ning lähestub lauale. Korraks üle paberite kumardudes lehitseb neid — siis surub ta need otsustavalt tasku. Kohe selle järele avaneb uks. Saabub teener.)

Teener: Kes siin on?

Pastor: Tere õhtut. Teie ei tunne mind enam?!

Teener: Ah Teie herra pastor!

Pastor: On mu vend kodus?

Teener: Ja. Kuid ta ei taha enam häämeelega vastu võtta.
Tal on töö pooleli.

Pastor: Ka mind mitte?

Teener: Ma ei tea — —

Pastor: Sooviksin teda kindlasti kohata.

Teener: Hääkül. Teatan Teie tulekust.

Pastor: Palun.

Teener: (väljub).

Pastor: (Võtab taskust vormeli ja rebib selle puruks. Tükid surub ta uuesti tasku.)

Teener (tuleb tagasi). Kahjuks ei saa ta Teid praegu vastu võtta.

Pastor: Nii...?! Teatage talle siis, et minu tuleku otstarve on juba teostund. Hääd õhtut!

Insener: (Lävele ilmudes). Mis Sul tarvis on?

Pastor: Ma kuulsin, et Sa oled tulnud hiljuti liinilt?

Insener: Ja. Tulin. Huvitab see Sind?

Pastor: Ja. Tahtsin Sinu seisukohta teada — pärast seda?

Insener: Pärast seda? Mida?

Pastor: Pärast seda kui sa nägid.

Insener: Mida?!

Pastor: Oma töö tagajärgi. Oma surnuid!

Insener: Mis see tähendab?

Pastor: See kõik mis Sa sääl nägid, jättis su külmaks ka seekord?

Insener: Ah soo! Sa tulid mulle jälle meeleparandust õpetama. Ah nii! Sa peaksid seda juba teadma: mind ei huvita sinu targutused.

Pastor: Sinu otsus on siis endine? Sa ei muuda seda?

Insener: Olen ma poisike, kellega armastad naljatada?

Pastor: Kui Su arvamised on sarnased, siis pole mul midagi kahjatseda. Siis see, mis sündis, oli paratamatult õige. Siis pole mul endale midagi etteheita.

Insener: Sa võid juba minna.

Pastor: Tahan, et Sa enne oleksid kõigis teadlik.

Insener: Ma ei vaja Sinu targutusi! Mõistad?! Mulle on küllalt sinu moraliseerimisest!

Pastor: Hää küll! Ma jätan Su nüüd päris rahule.

Insener: Tee seda siis juba varem.

Pastor: Usun, et Sa mind kui enda venda vähemalt ei viska välja!

Insener: (Pöördub laua poole, kuid tardub järgmisel silmapilgul ehmatusest. Teenrille.) Panid Sina minu vormelid siit ära?!

Pastor: (Rahulikult.) Neid ei ole enam! Mina hävitasin need ära.

(Eesriie).

Kümnes pilt.

Tööliskeldris.

Suur ruum täis töölisi ja sõdureid. Eelpool paar laternat valgustab vaevaselt ümbrust. Väljas öö.

Koosoleku juhataja: Kes soovib?

Agitaator: Mina! (astub kõnelemiskohale). Seltsimehed! (Lae poole osutades). Meie pää kohal särab linn! Tuhanded tänavad, igal tänaval sajad kauplused! Riulid täis rikkust ja varandust! Kuid meie, kes me kõik loond — vaevleme näljas ja viletsuses. Meie jaoks pole midagi!

Võime harva astuda üle kauplus-läve, et osta leiba selleks, et mitte surra! Oleme räbalais! Vaadake mu riideid! Olen neid kannud kolm aastat, kuid mul pole raha, et osta uusi, kuigi töötan hommikust keskööni. Samal ajal käivad herrased igapäev siidis ja sametis. Meie higi immitseb kuivand kätest masinaisse,

mis valmistavad meie orjastajaile varandusi! Meie energia toidab katlaid kus valmib vein, ning liköör nende lõbudeks! Kuid samalajal nälgime! Meie verega ostetakse neile elamisõigus! Oma eluga kaitseme nende varandusi! Meil pole midagi mida meilt saaks röövida, kuid meid saadetakse sõjaväljale herrade varandust kaitsma. Samalajal, kui meie lahingus sureme, kui meie vendadest tuhanded invaliidideks muudetakse, tantsib igaüks neist kodus oma perekonnaga fox-trotti.

Hiljem näeme omi vendi tänavail käsi sirutamas nende poole, kelle orjus nad on vigastand! Vennad ning õed! On see õigus?! Ei! See on vägivallavalitsus! See on kapitalismi ja militarismi despotism! Maha vägivallavalitsus! Üles võitlusse! See on mu hüüd! (Astub kõnelemiskohalt alla).

Töölised ja sõdurid: Õigus! Õigus!

Koosoleku juhataja: Kes soovib?

Esimene tööline: Mina! (Kõnelemiskohal).

Seltsimehed! Tuhanded vabrikud töötavad! Maa on täis tehaseid! Kellele? Kas meile? Ei! Isandaile! Meie orjastajaile! Meie nälgime! Mõtelge oma viletsaid päivi, öid, öhtuid, hommikuid — need on meil kõigil sarnased! Täna — homme — ülehomm — alati! Kui midagi ei muutu! Seltsimehed! Meie esiisad olid orjad, meie vanemad, meie, meie lapsed..! Kas tahame, et kõik samuti kestaks edasi?! Kas tahame, et kõik jääks samaks?! Ei! Ennem surm kui sellane elu? Ennem surm! — Üles võitlusse rõhujate vastu!

Koosoleku juhataja: Kes soovib?

Teine tööline: (Naine. Kõnelemiskohal).

Ma tahtsin täna kauplusest piima! Mu väike tütar on kaks päeva nälgind! Ma viisin oma viimse raha, kuid mulle ei antud. Majaproual oli kolm koerapoega! Teda eelistati! Homme on hind juba suurenenud ja siis ei anta mulle üldse, sest siis ei ole mul niipalju raha kui oleks vaja! (Nuttes ära).

Kolmas tööline: Meid õigustavad meie kannatused! On meil veel suuremat õigustust vaja?!

Neljas tööline: Meie olukord õigustab meid.

Koosoleku juhataja: Kes soovib?

Pastor: Mina! (Astub kõnelemiskohale).

Seltsimehed! Sõbrad! Tulevik oleneb meist! Meil tarvitseb ainult tahta ja kõik muutub teiseks! Meil tarvitseb ainult tegutseda ja kõik teostub! Meil tarvitseb ainult otsustada „küllalt!“ külg külje vastu, sõrmed seot sõrmedega. Oleme inimesed! On meie tahe aastate kestvusel mullaks muutund, meie mõistus tuhaks põlend, meie meeled ära kivistund?!

Kas pole meid sajavõrra enam kui meie orjastajaid?! Kui meie ainult tahame, kui meie ainult otsustame...! Ainsa õõga lendaksid õhku püssirohu vabrikud! Ainsa õõga oleks võim meie! Ainus väeosa ei liiguks enam sõjaväljale! Nädala pärast oleks rahu! Vabrikud hakkaksid uuesti tööle, rongid lendaksid jälle ühest ilmakaarest teise, varemeile tõuseksid uued ehitused, kõrbeks muudet väljad ja põllud hakkaksid uuesti haljendama! Nälg kaoks! Viletsused väheneksid! Elu muutuks uuesti inimlikuks! Ise määraksime oma oleviku! Parema ja ilusama, vabama ja inimlikuma kui oli minevik!

Üks töolistest: Liig optimistlikult!

Pastor: Ma ei kutsu neid kes kahtlevad! Need pole kunagi midagi teostand! Oleviku muudavad ainult need, kes ennem on valmis surema kui orjadena edasi vae v l e m a! Oleviku muudavad ainult need, kes peavad endast suuremaks inimest õiglust ja vabadust! Neile kõnelen!

Töölised: Õigus! Õigus! See on õigus!!

Üks töolistest: Argu pole tarvis!

Teine töolistest: Kes ei julge — jäägu koju!

Pastor: Meil on ainult kaks võimalust — kas tahame olla orjad — või vabad inimesed!

Töölised: Inimesed!

Pastor: Meil on ainult kaks võimalust: kas tahta vägivallavalitsust või õiglust!

Töölised: Õiglust!

Pastor: Meil on ainult kaks võimalust: kas tahta vangipõlve või vabadust!

Töölised: Vabadust!

Pastor: Meid lunastab ainult tegu! Ainult tegu päästab
meid kapitalismi, militarismi ja tsivilisatsiooni ahelaist! Ainult
tegu annab meile võimaluse saada uuesti inimesteks.

Ainult tegu!

Töölised ja sõdurid: Tegu!

Pastor: Ainult võitlus!

Töölised ja sõdurid: Võitlus!

(Eesriie.)

„AKTSIOON'i“ rühma väljaandel
hakkab ilmuma

AJAKIRI

„AKTSIOON“

Ajakirja esimene nr. ilmub
mai kuu algul.

„AKTSIOON'i“ rühma kuuluvailt kirjanikkelt ilmuvad lähemal ajal järgmised teosed :

ALEKSANDER ANTSON'ilt :

„VANGID“. Draam 2 pildis proloogi ja epiloogiga.

„Sõnavara“ kirjastusel.

„VENNAD“. Draam 15 pildis proloogiga.

„Aktsiooni“ kirjastusel.

„RAUDNE RING“. Romaan.

„Aktsiooni“ kirjastusel.

AUGUST MÄLK'ilt :

„KESALIBLIK“. Romaan.

„Sõnavara“ kirjastusel.

„THEA“. Poeem proosas.

„Aktsiooni“ kirjastusel.

VALTER KAAVER'ilt :

„VABRIKUD“. Luuletuskogu.

„Aktsiooni“ kirjastusel.